

DEMOKRAT PARTİ'NİN ATATÜRK VE TÜRK İNKILABI İLE İMTİHANI: "ATATÜRK ALEYHİNE İŞLENEN SUÇLAR HAKKINDA KANUN"

THE DEMOCRATIC PARTY'S CHALLENGE WITH ATATÜRK AND TURKISH REVOLUTION: "THE LAW ON CRIMES COMMITTED AGAINST ATATÜRK"

HAKAN UZUN*

ÖZ

1950 yılında iktidarı Cumhuriyet Halk Partisi'nden devralan ve halkın yaşamında İslam inancının etkili bir yere sahip olduğunu bilincinde olan Adnan Menderes, 22 Mayıs'ta Mecliste okuduğu hükümet programında "...millete mal olmuş inkılapların mahfuz tutulacağı..." yönündeki sözleriyle, partisinin inkılâba bakış açısını yansıttığı gibi, toplumun dini inanışları konusunda nasıl bir siyaset izleyeceklerinin de ilk işaretini vermiştir. Demokrat Parti'nin (DP) din alanına yönelik düzenlemeleri kuşkusuz toplumun muhafazakâr kesimini mutlu etmiştir. Ancak yeni düzenlemelerden cesaret alan bazı kesimlerin, inkılâp/laiklik karşıtı olarak değerlendirilebilecek birtakım istekleri gündeme geldiği gibi, asıl olarak inkılâp karşıtı çevreler kendinde cesaret bulmuş ve Ticaniler gibi bazı radikal gruplar, Atatürk'ün manevi şahsına ve heykellerine yönelik saldırılarda bulunmaya başlamışlardır. DP, bir süre sonra sürekli artış gösteren ve gençlik başta olmak üzere, halkın büyük tepkisine yol açan bu tür olayları önlemek için kamuoyunda "Atatürk Kanunu" olarak da bilinen, "Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun" adını taşıyan bir kanunu yürürlüğe koymuştur. Günümüzde de yürürlükte olan bu kanuna dayanılarak çok sayıda kişi hakkında işlem yapılmaktadır. Zaman zaman gündeme getirilen ve halen eleştirilen bu kanun, aslında ilk andan itibaren TBMM'de sert tartışmalara yol açmış ve oldukça zor kabul edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Demokrat Parti, İnkılâp, İrtica, Laiklik.

ABSTRACT

Adnan Menderes, who took over the government from the Republican People's Party in 1950 and was aware of the influential place of Islamic belief in people's lives, gave the first indication of how his party would approach societal religious beliefs when he read in Parliament on May 22nd that "...the reforms cherished by the nation will be preserved." The Democratic Party's (DP) regulations regarding religion undoubtedly pleased the conservative segment of society. However, with some groups emboldened by the new regulations, certain demands that could be considered anti-reform/anti-secularism came to the forefront. Primarily, anti-reform circles found courage within themselves, leading to incidents like attacks on Atatürk's spiritual persona and statues by radical groups such as the Ticanis. In response to continuously escalating incidents that sparked significant public outcry, the DP enacted a law known to the public as the "Atatürk Law," formally titled the "Law on Crimes Committed Against Atatürk." This law, which is still in effect today, has been used to take action against numerous individuals. Despite periodic discussions and ongoing criticism, this law, which initially sparked heated debates in the Turkish Grand National Assembly (TBMM), was challenging to pass and accept from the very beginning.

Keywords: Atatürk, Democrtaric Party, Laicism, Reactionarism, Revolution.

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, hakanuzun@ankara.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5427-8268.

Extended Abstract

Menderes, who took over the government from the Republican People's Party in 1950 and was aware of the influential role of Islamic belief in people's lives, gave the first indication of how his party would approach religious beliefs in society, reflecting its view on reforms with the statement "the preserved status of the reforms that have become the property of the nation" during the government program he read in the Parliament on May 22nd. In just the second month of his administration, Menderes amended the relevant article of the penal code that prohibited the call to prayer (ezan) from being recited in any language other than Turkish. On July 5, 1950, the ban on religious programs on radio was lifted. Starting from the evening of July 8, 1950, for ten minutes on Friday, Monday, and Wednesday evenings, recitations from the Quran began. Additionally, on October 21, 1950, religious education in schools was made compulsory.

Undoubtedly, the Democratic Party's (DP) regulations in the religious domain pleased the conservative segment of society. However, emboldened by these new regulations, some groups with anti-reform or anti-secular tendencies began to voice certain demands. Primarily, anti-secular circles found new courage, and radical groups like the Ticanis started launching attacks against the spiritual legacy and statues of Atatürk. To prevent such incidents that continued to increase and sparked significant public backlash, especially among the youth, they enacted a law known in the public as the "Atatürk Law" or officially as the "Law on Crimes Against Atatürk."

This study focuses on how this event was reflected in the press and how journalists/intellectuals of the time evaluated the issue regarding the enactment of the law known as the "Law on Crimes Against Atatürk," which has continued to exist from 1951 to the present day. By examining the traces of this law over time, the study aims to determine whether the objectives intended by the enactment of the law were achieved, or conversely, whether the law led to certain problems over time or not.

During the study, the press was the most important source utilized. Care was taken to use newspapers that supported both the government and the opposition in 1951. However, it is impossible to say that this attention was maintained in the following years. This is because the topic under examination spanned a very long period of 73 years, and there was no specific starting point for the research topic, necessitating reliance solely on the newspaper archives available online, specifically from Milliyet and Cumhuriyet newspapers. Additionally, information was gleaned from news, articles, and comments on social media. Other contributing sources to the study included the Criminal Records and Statistics General Directorate's publication of Judicial Statistics on the website of the Ministry of Justice and the European Union's (EU) Turkey Progress Report/Turkey Report, along with personal memories.

If we need to say something about the results obtained, this law actually led to heated debates in the Turkish Grand National Assembly (GNAT) from the very beginning and was quite difficult to pass. In fact, President Celal Bayar, who watched all the discussions in the Assembly from his box, and Prime Minister Adnan Menderes, who made speeches during critical moments to persuade the members of parliament to pass the law, had to make intense efforts for the law to pass in the GNAT. It would be more accurate to consider the Democratic Party's determination to enact the Atatürk Protection Law, which faced objections from its own members of parliament from the start, as multifaceted rather than attributing it to a single reason or outcome. First and foremost, the primary reason for enacting this law stems from the high public esteem for Atatürk, leading to public outcry against attacks on his legacy. Therefore, understanding the multidimensional nature of the issue is essential.

Furthermore, one of the triggering reasons for the enactment of the said law was the Democratic Party's policies in the religious domain. However, the actions taken by the DP, especially in the early years of its administration, in the religious domain were not fundamentally different from what the Republican People's Party (RPP) did after 1947. This situation can be interpreted as the DP continuing the softening process on secularism that the RPP initiated. Indeed, by ensuring the enactment of this law, a signal was sent that no concessions would be made to groups aiming to use what the DP did in the religious domain against Atatürk and the Turkish revolution. While a more liberal approach was taken in the religious domain, it was emphasized that there would be no compromise on the revolution.

On the other hand, it's also possible to interpret the DP's enactment of such a law as a move to prevent the RPP from solely claiming Atatürk. By enacting the law, the DP responded to allegations of appeasing religious fundamentalism and proved itself to be an Atatürkist party, not leaving Atatürk solely to the RPP and taking a step towards making him a figure beyond party lines.

Many individuals have been processed based on this law, which is still in effect today. The law, which is occasionally brought up and is still criticized, faces intense scrutiny, especially regarding the restriction of freedom of expression.

Giriş

Atatürk'ün ölümünden bir süre sonra başlayan ancak 1946'da çok partili siyasi yaşama geçilmesiyle birlikte daha da artan irticai düşünce/laiklik karşıtı faaliyetler Demokrat Parti (DP) döneminde açıktan açığa yoğunluk kazanırken, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) iktidarının son yıllarında ortaya çıkmış olan, Ticaniler gibi bazı radikal gruplar, Atatürk'ün manevi şahsına ve heykellerine yönelik saldırılarda bulunmuşlardır.¹ Atatürk'e ve Atatürk'ün heykellerine yönelik ilk büyük hareket Kırşehir'de görülmüş ve Ticaniler, Cumhuriyet Meydanı'nda bulunan bir kaide üstündeki mermer Atatürk büstünü 23/24 Şubat 1951 gecesi tahrip etmişlerdir.²

Bununla birlikte Atatürk'e ve inkılabıya yönelik saldırılar ilk defa Kırşehir'de gerçekleşmemiştir. Atatürk'ün yaşadığı yıllarda da görülen saldırılar, onun vefatı sonrasında da devam etmiştir. Ancak bu tür olayların her zaman için tepkiyle karşılanmış olması da ayrı gerçektir. Bunu bir örnekle açıklamak gerekirse, gazeteci Nadir Nadi 10 Kasım 1949 yılında yazdığı köşe yazısında, Atatürk'ün vefatının üzerinden henüz 11 yıl geçmesine karşın, ona yönelik olumsuz söz sarf edenler olduğunu, bunların saldırmak için Atatürk'ün vefatını beklediğini söyleyerek bu kişileri korkak olarak nitelendirip, leş yiyici sırtlanlara benzeterek "Sırtlanlar aslana saldırmak için, ölümünü beklerler" demiştir.³ Nadi yazısının devamında, bu tür saldırıların kanun yoluyla önlenmesi için çare arandığından da söz etmiştir ki, konunun asıl ilgi çekici yanı burasıdır. Ancak Nadi'nin, bu arayışlar konusunda tereddütlü olduğu görülmektedir. Anlaşılan, Atatürk'ü korumak ile demokrasi ve hürriyet kavramları arasında tercih yapmak konusunda sıkışmıştır.⁴ Ayrıca bu yazıda dile getirilenler, Atatürk'ü korumak için yasal düzenleme yapılmasına ihtiyaç duyulmasının aslında 1951 yılı öncesine, daha doğrusu DP öncesine, dayandığını göstermesi açısından da önemlidir.

Kırşehir'de yapılan saldırıyı, diğerlerinden farklı kılan en önemli özelliği ise bunun iktidarda bulunan DP'nin siyasi tutumundan kaynaklanmış olmasına yönelik toplumun ve aydınların bir kısmında meydana gelen algıdır. Burada DP'nin davranışlarından kastedilen ise dinin siyasete alet edilmesi ve laiklik karşıtı hareketlere taviz verilmesi olarak düşünülmelidir. DP'ye karşı gelişen bu düşünüş tarzı, muhalefette bulunan CHP'nin de katkısıyla, bir süre sonra DP'ye yöneltilen en büyük suçlamalardan birisine dönüşmüş ve parti, varlığını günümüze kadar devam ettiren bir şekilde, anti Kemalist bir anlayışı benimsemek, dini siyasete alet etmek, inkılâp karşıtlarına/gericiliğe prim vermek gibi ciddi bazı suçlamaların odağına konulmuştur.⁵

Kırşehir'deki olay üzerine yapılan açıklamalar, protestolar incelendiğinde de tümünde dikkat çeken ortak noktalardan birisinin, bu olayın ülkede son zamanlarda yaşanan Atatürk'e yönelik artan diğer olumsuzluklarla birleştirilmesi⁶ ve DP iktidarının bundan sorumlu tutularak uyarılmasıdır. Dönemin gazeteleri incelendiğinde,

¹ Tarikat, 1216 yılında Ahmet Teycan tarafından kurulmuştur. Kurucusunun adına izafeten adına Ticani denilmiştir. Ticaniler, 1949 yılında Meclis Genel Kurulu'nda bir gösteri yaparak Arapça ezan okumuşlardır. Türkiye'ye 1930'da girmiş ve liderleri, Kemal Pıllavoğlu olmuştur. Tarık Zafer Tunaya, *İslamcılık Akımı*, b.y.y.: Simavi Yayınları, 1991, 202-203; İlhami Soysal, "Mezhepler/Tarikatlar, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, 5, İletişim Yayınları, İstanbul: 1366.

² Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 4. Kitap İkinci Bölüm, Ankara: Bilgi Yayınları, 1999, 52-53; Vatan 10-11 Mart 1951; ayrıca bkz.: Hakan Uzun, "1951 Yılında, Kırşehir'de Atatürk Büstüne Yapılan Saldırı ve Tepkiler", *CTAD, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 4, 8 (2008).

³ Nadir Nadi, "Atatürk İçin Kanun", *Cumhuriyet*, 10 Kasım 1949, 1.

⁴ Bu konuda şunları söylemiştir: "... Yalnız Atatürk'ün aziz hatırasını kanun yolu ile koruma düşüncesine ne dersiniz? Türk cemiyeti içinde Atatürk'e karşı birleşmiş az çok kuvvetli bir kara ruh varmış hissini verebilecek olan böyle bir kanun ihtiyacı duyarsak bu bizi rahatsız etmez mi? Fakat bir iki akıl kaçkınının keyfi yerine gelecek diye de koskaca bir milleti çirkin sesler dinlemeye mahkûm edebilir miyiz? Karar vermeden önce uzun uzun düşünelim... Bizi biz yapan adama hakaret ettirmemeliyiz; fakat dar bir yasak zihniyetine saplanarak devrimin sağlam bünyasını de zedelememeye dikkat edelim. Böyle bir hareket her şeyden önce Atanın ruhunu muazzab eder. Bütün ömrünü batılı manasile bir Türkiye yaratmak uğruna harcayan O büyük adamı hiçbir kötü niyet yıkamayacaktır." Nadi, "Atatürk İçin Kanun", 1.

⁵ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 36-37; Cem Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, 3. Baskı, Ankara: İmge Yayınları, 1998, 128-129; Çağlar Kırçak, *Türkiye'de Gericilik 1950-1990*, Ankara: İmge Kitabevi, 1993, 30; Ali Gevgilili, *Yükseliş ve Düşüş*, 2. Basım, İstanbul: Bağlam Yayınları, 1987, 90; Emre Kongar, *21. Yüzyılda Türkiye*, 11. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1998, 150-151; Cahit Kayra, *38 Kuşağı Anılar*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2002, 164-165; Metin Toker, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973, DP'nin Altın Yılları 1950-1954*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1990, 131; Feroz Ahmad, "Türkiye'nin Cumhuriyet Dönemi Siyasal Gelişmeleri", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, 7, İstanbul: İletişim Yayınları, b.t.y., 1991; Tefvik Çavdar, "Demokrat Parti", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, 8, İstanbul: İletişim Yayınları, b.t.y., 2068.

⁶ Bu konuda Kırşehir'e miting için gelen İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Başkanı Temel Enderoğlu'nun gazetede yer alan şu sözleri iyi bir örnek oluşturur. "Biz son zamanlarda Atatürk düşmanlığının gitgide kuvvetlendiğini görerek üzülmüyoruz. Bu düşmanlığa bir türlü inanamadığımız için daha evvel protesto etmeğe kalkmadık. Fakat, Kırşehir'de Atatürk'ün heykeline uzanmış sinsi el, Türk inkılabının bağına hançer saplamak niyeti ile hareket etmiştir. Biz Atatürk'ü ve İnkılâplarını onun düşmanlarına karşı müdafaa edeceğiz. Ve bundan böyle onun aleyhine yapılan yayınlara da müsaade etmeyeceğiz...", Ulus, Milliyet, Hürriyet 6 Mart 1951.

Atatürk'e karşı bu tür olumsuz hareketlerin yoğunlaştığını gözlemlemek ve bundan kaynaklı olarak toplumsal huzursuzluğun arttığını söylemek mümkündür.⁷

Burada başka bir noktaya daha temas etmek gerekirse, eğer bu saldırıların failinin izledikleri politikalar nedeniyle siyasi partiler olduğu söylenecekse, bu durumda DP'den çok daha önce dine karşı tutumunu yeniden gözden geçirmiş olan başta CHP olmak üzere diğer bütün partilerin de bu konudaki sorumluluğunu göz ardı etmemek gerekir.⁸ Zira gerçekte din, 1946 seçimleri sırasında, rekabete dayalı seçimin aracı olarak kullanılmaya başlanmış, 1945 Temmuzundan 1950'ye kadar kurulan siyasi partilerin programlarında din, gelenek ve laiklik konularına yer verilmiştir. Ayrıca partilerin birçoğunun muhafazakâr yaklaşım sergilemesi, dahası siyasal İslam'ın amaçları içinde olan birtakım düşünceleri benimsemeleri de söz konusu olmuş,⁹ 1950 seçimleri öncesinde din olgusu, seçime giren bütün partiler tarafından propaganda malzemesi olarak kullanılmıştır.¹⁰ Dolayısıyla partilerin bu tür yaklaşımları, çok partili siyasi hayata geçildiğinde, dinin, Türkiye'de önemli bir seçim malzemesi haline getirilmiş olduğunun en belirgin kanıtlarıdır. Partilerin bu tür yaklaşımlarının, bastırılmış inkılâp aleyhtarı/laiklik karşıtı akımların ortaya çıkmasına da neden olduğu söylenebilir. Nitekim 14 Mayıs 1950 seçimlerinden kısa bir süre önce 10 Nisan 1950'de vefat eden Millet Partisi'nin (MP) onursal başkanı Fevzi Çakmak'ın 12 Nisan 1950'deki cenaze töreninde yaşananlar, adeta gelecekte yaşanacakların habercisi olmuştur.¹¹ Bu nedenle, bu tür olayların yaşanmasında DP iktidarının sorumluluğunun olduğu düşünülebilir de, bu konuda diğer partilerin hiç bir sorumluluğunun olmadığını söylemek mümkün değildir.

Diğer yandan DP Hükümeti'nin İçişleri Bakanı Halil Özyürek'in yaptığı açıklamaya göre, Atatürk'ün vefatından sonra büstlerine, heykel ve fotoğraflarına karşı yapılan saldırılar uzun yıllar hep aynı sayıda kalmış ve bunlar yılda bir ikiyi aşmamıştır. Bazı yıllarda ise hiç saldırı olmamış, ancak Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun tasarısının görüşülmesine yakın zamanlarda, 5-6 ay gibi kısa bir süre içinde, saldırılar birdenbire artmıştır.¹² Başka bir deyişle saldırılar, DP hükümetinin iş başına gelmesinden sonra bir hayli artmış ve buna paralel olarak da kamuoyunda ciddi rahatsızlık yaratıp, tepkilere neden olmuştur. Artan tepkiler üzerine DP hükümeti, kamuoyunun saldırılara karşı gösterdiği hassasiyet ve yaptığı eleştirilerden etkilenerek birtakım tedbirler almaya başlamıştır.¹³ İçişleri Bakanlığı, Atatürk heykellerinin korunması için önlemlerin alınmasını emreden tebligat çıkarmış ve dini istismar etmekle suçlanan "Büyük Doğu", "Sebilürreşad" ve "İslamiyet" gibi yayınlara karşı

⁷ Uzun, "1951 Yılında", 199-200.

⁸ CHP iktidarının son yıllarında, devlet denetiminde din eğitimi vermek amacıyla ilkökul ders programlarına din dersleri konmuş, imam-hatip kursları düzenlenmiş, 7 Ocak 1949'da, İlahiyat Fakültesi açılmıştır. CHP'nin muhafazakâr kesimin baskısına cevap niteliğindeki bir başka uygulaması da, "Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılmasına İlişkin Kanunun" birinci maddesinin 1 Mart 1950'de değiştirilmesi ve bu yasaya dayanılarak hazırlanan kararnameyle 19 türbenin açılması olmuştur. Hakan Uzun, "Komünizm, Irkçılık ve İrtica İle Mücadele: Milli Tesevüt Birliği, Kuruluşu ve Faaliyetleri," *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 20, 41 (2020), 767.

⁹ Tunaya, *İslamcılık Akımı*, 179-180.

¹⁰ Engin Alçora, *Türkiye'de Siyasal Parti Propagandası (1946-1960)*, İstanbul: SAV Sosyal Araştırmalar Vakfı, 2015, 361-391; CHP'nin dini inanışlarla ilgili olarak seçim propagandaları temelinde de yeni bir siyasi tutum benimsenmesine yönelik olarak bkz. Kadri Unat, *Durmuyalım Düşeriz! İktidardan Muhalefete CHP'nin Seçim Propagandaları*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2016, 254-257.

¹¹ Cenaze merasiminde ki olaylar şöyle gelişmiştir: Fevzi Çakmak'ın ölümünün ertesi günü radyoda müzik yayınının devam etmesini bahane eden bir kesim genç, bu durumu protesto ederek ölüm tarihinin ulusal bir matem günü olarak kabul edilmesini istemişler, istekleri hükümet tarafından dikkate alınmayınca polisle çatışmışlar, cenazenin başında nöbet tutmuşlardır. Ortamı uygun bulan bu kişiler, cenaze törenini tam bir irticai gösteriye dönüştürmüş, törenin programını bozmuşlar, tabutu zor kullanarak omuzlarına almışlar, tabut, binlerce gencin tekbir sesleri arasında ve eller üstünde taşınarak Eyüp Mezarlığı'na götürülmüştür. Ahmet Emin Yalman, *Yakan Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, C. III, İstanbul: Rey Yayınları, 1970, 209-210; Cihat Baban, *Politika Galerisi: Büstler ve Portreler*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1970, 125; bu konuda ayrıca bkz.: Rahmi Akbaş, *Mareşal Fevzi Çakmak 1876-1950*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2008, 409-416.

¹² Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun Tasarısının görüşmeleri sırasında Mardin milletvekili Mehmet Kâmil Boran'ın, Atatürk'ün manevi varlığına ve maddi hatıralarına 14 Mayıs'tan önce ve sonra yapılan saldırılar hakkındaki sözlü sorusuna İçişleri Bakanı Halil Özyörük'ün verdiği cevaba göre saldırıların sayısı şu şekildedir:

- 1- Atatürk'ün ölümünden 14. 05. 1950 tarihine kadar manevi varlığına 51, fotoğraflarına 12, heykel ve büstlerine 4 olmak üzere 67 tecavüz hadisesi tespit olunmuştur. Bunlardan yirmisi hakkında vereseşi tarafın şahsi dava açılmadığı için takibat yapılmamış, 16'sına delil bulunmadığı için takipsizlik kararı verilmiş, dokuzu Türklükle beraber Atatürk'e de hakaret sebebiyle mahkûmiyetle neticelenmiş, ikisi Af Kanunundan faydalanarak amme davası düşmüş, 28'i hakkındaki adi takibat sonucu hakkında bir kayıt bulunamamış, 3 hadise de adalete hiç intikal etmemiştir. Bu tecavüzlerin 19'u sarhoşluk, 4'ü delilik sebebiyle ika edilmiş olup diğerlerinin hangi sebep ve saikler altında yapıldığı tayin olunamamıştır.
- 2- 14 Mayıs 1950 tarihinden 1 Nisan 1951 tarihine kadar Atatürk'ün büst ve heykellerine 9, manevi şahsiyetine 5 ve fotoğraflarına 1 olmak üzere ceman 15 tecavüz hadisesi vuku bulmuştur. Bunların hepsi adalete intikal etmiştir.
- 3- Son zamanlarda Atatürk'ün fotoğraflarına ve manevi varlığına yapılan tecavüzlerin sayısında bir artış olmayıp yalnız büst ve heykellerine vaki tecavüzler 14 Mayıs 1951 tarihinden bugüne kadar geçen bir seneye yakın devre içinde 9'u bulmuştur. Vatan 12 Nisan 1951; Zafer 28 Nisan 1951.

¹³ Mustafa Albayrak, *Türk Siyasal Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Ankara: Phoenix Yayınları, 2004, 227.

soruşturmalar açılmıştır.¹⁴ Ayrıca DP, bu çalışmanın da konusu olan ve kamuoyunda daha çok “Atatürk Kanunu” olarak bilinen “Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun” isminde yasa çıkararak tepkileri ortadan kaldırmak istemiştir.¹⁵

Literatür incelendiğinde, söz konusu kanun üzerine özellikle de, TBMM’de yapılan görüşmeleri tüm detaylarıyla ele alan çalışmalar olmakla birlikte,¹⁶ bu olayın basına nasıl yansdığına, kanunun çıkarılması konusunda dönemin gazetecilerinin/aydınlarının konuyu nasıl değerlendirdiklerinin yeterince işlenmediği ve 1951 yılından bu yana yürürlükte olan bu kanunun, zaman içindeki izlerinin sürülmediği görülmüştür. Hâlbuki söz konusu kanunun çıkarılmasının toplumsal ve siyasal etkileri, sadece belirli bir zaman dilimiyle sınırlı kalmamış ve yürürlüğe girdiği günden bugüne kadar etkisini sürdürmüştür. Ayrıca çıkarıldığı dönemde kanuna önemli bir misyon yüklenmesi de söz konusu olmuştur. Bunlardan dolayı, kanunun çıkarılmasıyla birlikte hedeflenen amaçlara ulaşıp ulaşılmadığı ya da tam tersi olarak kanunun zaman içinde birtakım sorunlara yol açıp açmadığının incelemesi de çalışmanın amaçları içinde yer almıştır.

Makalede, bilinenlerin dışında başka şeyler söyleyebilmek için basın yararlanılan en önemli kaynak çeşidi olmuştur. Basından yararlanılırken de, 1951 yılında hem iktidarı hem de muhalefeti destekleyen gazetelerin bir arada kullanılmasına özen gösterilmiştir. Ancak sonraki yıllar için bu özenin korunduğu söylenemez. İncelenen konunun 73 yıl gibi çok uzun bir zaman dilimini kapsaması ve konuyla ilgili araştırılacak nokta bir tarihin de olmaması, gazete arşivlerini internet ortamında okuyucuların hizmetine sunduğu için sadece Milliyet ve Cumhuriyet gazetelerinden yararlanılmasını zorunlu kılmıştır. Ayrıca sosyal medyada bu konuda çıkan haber, yazı ve yorumlardan da istifade edilmiştir. Çalışmaya katkı sunan diğer kaynak türleri ise Adalet Bakanlığı’na bağlı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü’nün web sitesinde yayımladığı Adli İstatistikler ile Avrupa Birliği’nin (AB) Türkiye İlerleme Raporu/Türkiye Raporu¹⁷ ve anılar olmuştur.

1. Kanun Tasarısının Hazırlanması

1.1. Kanun Tasarısının Hazırlanması Öncesinde Yaşananlara Duyulan Tepkiler

Yukarıda da belirtildiği gibi, Atatürk’ün vefatından hemen sonra başlayan ve DP döneminde ciddi artış gösteren Atatürk’ün büstlerine saldırılara ve laiklik karşıtı hareketlere toplumun hemen her kesiminden tepkiler gelmiş, bunları korumak ve zarar vermeye çalışanları teşhir etmek amacıyla hükümete uyarılar yapılmıştır. Bu hadiselerden rahatsızlık duyanlar, başta gazeteciler ve gençlik olmak üzere, hükümete tepki göstermenin yanı sıra önlem alınması konusunda da ortak ses yükseltmişlerdir. Nitekim bu tür eylemlerin arttığı dönemde, Necip Fazıl Kısakürek’in sahibi olduğu Büyük Doğu Dergisi Atatürk ve inkılâp karşıtı yayınları nedeniyle üniversite öğrencileri tarafından protesto edilmiştir.¹⁸

Toplumda çok büyük tepkiyle karşılanan Kırşehir’deki Atatürk büstüne yapılan saldırı sonrasında gerçekleşen tepkilerin bir kısmını da yine üniversite gençleri gerçekleştirmişlerdir. Bunlardan birisinde, Atatürk karşıtlığını destekleyenleri dikkatle takip edeceklerini ve gerekli deliller toplandıktan sonra, bunların isimlerinin yer aldığı bir “Kara Kitap” yayımlayacakları kararını almışlardır. Daha sonra, Milli Eğitim Bakanlığı başta olmak üzere ilgili diğer bakanlıklara müracaat ederek gerek Atatürk karşıtlarının takibi, gerekse bu tür hareketlere son verilebilmesi için resmi kanallardan da faaliyete geçilerek hemen “Atatürk inkılaplarını koruma kanunu” hazırlanmasını ve yürürlüğe konulmasını istemişlerdir.¹⁹ Böylelikle gençler, bu tür hareketlerin önlenmesi konusunda hükümete yasal düzenleme yapması çağrısında bulunarak bir süre sonra gündeme gelecek olan, Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkındaki Kanun’la ilgili olarak bir işaret fişeği yakmışlardır.

¹⁴ Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Türkçesi: Ahmet Fethi, 2. Baskı, İstanbul: Hil Yayın, 1996, 53.

¹⁵ Eric Jan Zürcher, “Baba, Başöğretmen Ve Kahraman: Türkiye’de Atatürk Kültü”, *Meşrutiyetten Cumhuriyet’e Tarih, Toplum ve Siyaset*, Çeviren: Turgay Sivrikaya, İstanbul: İletişim Yayınları, 2024, 296.

¹⁶ Albayrak, *Demokrat Parti*; Selçuk Koca, “Atatürk’ü Koruma Kanunu”, Türkiye’nin 1950’li Yılları, Haz.: Mete Kaan Kaynar, İstanbul: İletişim Yayınları, 2015; Selma Gökçürk Çetinkaya, “İkinci Menderes Hükümeti Dönemi”, *Kuruluşundan Darbeye Demokrat Parti (1946-1960)*, C. 1, Editörler: Dilşen İnce Erdoğan-İsmail Hakkı Demircioğlu-Serpil Seda Şimşek, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2021; Barış Ertem, “Atatürk’ü Koruma Kanunu’nun Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Tartışılması”, *Turkish Studies*, 8, 5, (2013); Ahmet İlyas, “İktidar Muhalefet İlişkisine Bir Örnek: Atatürk’ü Koruma Kanunu”, *Turkish Studies*, 8, 7, (2013).

¹⁷ Avrupa Komisyonu 1998 yılından itibaren aday ülkelerin Kopenhag kriterlerine uyum konusunda kaydettiği gelişmeleri yıllık olarak değerlendiren raporlar yayımlamaktadır. Söz konusu raporlar 2016 yılına kadar “İlerleme Raporu”, sonrasında ise “Ülke Raporu” olarak adlandırılmıştır. https://www.ab.gov.tr/ilerleme-raporlari_46224.html Erişim 30.02.2024.

¹⁸ Ulus, 21 Mart 1951.

¹⁹ Milliyet, 22 Mart 1951.

Öğrencilerin bu tür protestolarını, toplumda tepkiyle karşılayanlar da olmuştur. 23 Mart 1951 tarihinde bir vatandaş, Başbakan Adnan Menderes'e yazdığı mektupta ülkede irticanın olmadığını, boşuna yaygara koparıldığını ve bunu yapanın da CHP olduğunu söyleyerek CHP'yi kendi deyimiyle "yeniden şeflik saltanatı" kurmakla suçlamıştır. Mektubunda öğrenciler için de çok sert ifadeler kullanan bu kişi, sağlanan tüm imkânlarla rağmen okumak yerine gösteri düzenleyen öğrenciler üzerine en sert şekilde gidilmesi gerektiği telkininde de bulunmuştur.²⁰ Aynı konuyla ilgili bir başka mektupta da, yine ülkede yapay bir gündem yaratıldığı ve irtica diye bir şey olmadığı söylenerek öğrencilerin asla siyasetle uğraşmamaları gerektiği, hükümetten izin alınmadan yapılan bir mitingün ise asla kabul edilemeyeceği ve bunun yasa dışı olduğu belirtilmiştir.²¹

Ancak hükümet, basından ve öğrencilerden yükselen sesleri dikkate almış ve Atatürk'ün büst ve resimlerinin korunması amacıyla İçişleri Bakanı Halil Özyürek'in imzasıyla bütün vilayetlere genelge göndermiştir.²² Bu genelge isteği karşılamadığı gibi, eleştirilmiştir. Bakanın, genelgesinde en dikkat çeken husus, bütün yaşananları sadece hükümetin saygınlığını sarsmaya yönelik hareketler olarak açıklaması ve bunları Türk inkılâbını tehdit eden davranışlar olarak değerlendirmekten kaçınmış olmasıdır. Ayrıca büst, heykel ve fotoğrafların korunması için yaptığı önerilerin hiçbirinin yapılabilecek, gerçekçi öneriler olmaması da, hükümetin bu konudaki samimiyetinin sorgulanmasına yol açmıştır. Nitekim bakanın genelgesi Cumhuriyet gazetesindeki bir yazıda sert ve alaycı şekilde tenkit edilmiştir.²³ Yazıda, Bakanın genelgede belirttiği hiçbir husus kabul edilmemiş ve tüm bu olayların "hükümetin prestijini sarsmak" amacı ile yapılmadığı ve inkılâbı hedef aldığı söylenmiştir. Ayrıca genelgedeki "büst, heykel ve fotoğrafların buldukları yerlerin kolayca el uzatılmayacak ve tahrip olunamayacak bir hale getirilmesine" yönelik öneri de, uygulanamayacak olması nedeniyle, alaycı şekilde eleştirilmiştir.²⁴ Bu arada, Bakana bir başka öneride bulunulmuş ve başarıya ulaşılması için inkılâba düşman olanları "sindirecek ve yok edecek" yasal tedbirlerin alınması, hatta mevcut kanunların uygulanması gerektiği söylenmiştir.²⁵

Aynı günlerde, 1 Ekim 1947'de Ali Fuat Başgil ve Ahmet Emin Yalman öncülüğünde kurulmuş olan Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti de bir beyanname yayımlamıştır. Beyannamede, ülkede yaşananlar irticai tahrik olarak nitelendirilmiş ve bunların milli birliği tehlikeye düşüreceği ileri sürülerek dini duyguları kendi kişisel çıkarları için kullananlara fırsat verilmemesi için önlem alınması talep edilmiştir.²⁶

Gazetecilerin de yaşananlar karşısında sessiz kalmadığı ve hükümeti eleştirdikleri dönemde, Hüseyin Cahit Yalçın Adnan Menderes'i irtica konusunda uyarmıştır.²⁷ Ahmet Emin Yalman da bu duruma kayıtsız kalmayarak Adnan Menderes'in seçim öncesinde devr-i sabık yaratmayacağız demesine karşın, bu sözüne sadık kalmadığını, dahası devr-i sabık konusunda İnönü dönemini bile kabul etmeyecekken işin ucunun Atatürk devrine gittiğini belirterek bu konudaki rahatsızlığını iletmış ve bu durumun milleti de böylece konusundaki endişelerini dile getirmiştir. Ayrıca ülkede Atatürk'e, inkılaba ve rejime karşı çıkan komünizm, irtica ve Nazi taklitçilerinin bulunduğu işaret eden Yalman, bunların halk nezdinde çok itibar görmedikleri halde yine de tedirgin olduğunu söyleyip, Adnan Menderes ile birlikte hükümet üyelerinden Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri'nin isimlerini vererek Menderes'i gerilik taraftarlarına ümit ve cesaret verecek hareketlerde bulunmakla suçlamıştır. Menderes'i, inkılap karşıtı hareketlerin seçimler için bir güç olmadığı konusunda da uyarın Yalman, bunların önlenmesi için net tavrı

²⁰ BCA 30-01-0-0-18-100-34, (23.3.1951).

²¹ BCA 030-01-13-76-4, (26.3.1951)

²² Genelgede başlıca olarak şöyle denilmiştir: "Son günlerde, Cumhuriyetin banisi büyük Atatürk'ün heykel, büst ve fotoğraflarına karşı çirkin tecavüzlerin tevali ettiği görülmektedir. Vak'aların cereyan tarzlarından edinilen intibalara göre, bu menfur tecavüz hareketlerinin, hükümetin prestijini sarsmak gayesi güdenler tarafından tatbik mevkiine konulduğundan şüphe yoktur. Olayların taşıdığı mana ve mahiyet dış manzaraları itibarile görüldüğünden çok daha önemli ve şümüllüdür. Bugün yurdumuz için Cumhuriyetin bir sembolü mahiyetini almış bulunan, Atatürk isminin ve eserlerinin basit politika oyunlarına alet olmaktan kat'iyen uzak tutulması icabeder. Her ne kadar vilâyetlerce bu vak'alar üzerinde hassasiyetle durularak incelemeler yapılmakta ise de, yalnız adli takibatla neticeye ulaşmanın mümkün olmayacağını kabul etmek lâzımdır... zabita tedbirlerine ehemmiyet verilerek gerektiği belirtilerek büst, heykel ve fotoğrafların buldukları yerlerin kolayca el uzatılmayacak ve tahrip olunamayacak bir hale getirilmesi... büst ve heykellerin muhafaza tedbirlerinin artırılması, bu işe azami dikkat gösterilmesi, muhafaza hususunda ihmal gösterenlerin cezalandırılacaklarının şimdiden tasrihi ilâve olunmaktadır." Cumhuriyet, 29 Mart 1951.

²³ Cumhuriyet, 29 Mart 1951.

²⁴ Gazetede ki yazının ilgili bölümü şu şekildedir: "İdare amirleri bu tecavüzleri önlemek için yapsınlar? Büstleri beton kuleler, inşa ettirerek onların tepesine mi, yoksa minarelerin şerefesine mi koysunlar? Resimleri demir parmaklıklar içine mi saklasınlar? Heykelleri elektrik cereyanı verilmiş dikenli tel örgülerle çevirerek birer korugan haline mi koysunlar?" Cumhuriyet, 30 Mart 1951.

²⁵ Cumhuriyet, 30 Mart 1951.

²⁶ Cumhuriyet, 30 Mart 1951; Albayrak, *Demokrat Parti*, 227.

²⁷ Hüseyin Cahit Yalçın, "İrtica ve Adnan Menderes", *Ulus*, 22 Mart 1951, 1.

sergilenmesi ve irticanın ülke için tehlike olduğu konusunda net bir açıklama yapılması gerektiğini ısrarla belirtmiştir.²⁸

Yalman başka bir yazısında da, ülkede Atatürk ve inkılap hareketi aleyhine genel saldırıya başlandığını ve Atatürk büstlerine saldırıların artarak bunun salgın haline dönüştüğünü söyleyerek ülkede bu tür hareketlerin güçlü şekilde kınanması, siyasi partiler başta olmak üzere, bütün aklı başında vatandaşları ülkeyi ortaçağa sürüklemek ve milli varlığı yıkmak isteyenlere karşı, hep birden canlı set oluşturmak için “rejim tesanüdü etrafında” birleşmeye davet etmiştir. Ayrıca, dinde yobazlığın çok tehlikeli olduğuna da işaret eden Yalman, inkılabın tartışılmamasına dikkat çekmiştir.²⁹

Türk eğitim tarihinde önemli bir yere sahip olan Kâzım Nabi Duru³⁰ ise Son Posta gazetesinde yayınlanan “Atatürk’e dil uzatanlara haddi bildirilmelidir” başlıklı yazısında, heykellere saldırmanın İslam inancıyla ilgisinin olmayacağını tarihten verdiği örneklerle anlatarak heykellerin artık put değil, birer sanat eseri olduğunu ve tarihi şahsiyetlerin unutulmaması için böyle bir yola başvurulduğunu söylemiştir. Habib Edip Türehan da, Yeni İstanbul gazetesindeki yazısında, devrimin getirdiği düzeni bozmaya kalkışanlara karşı yeterli mücadelenin verilmediğini söyleyerek bu konunun ihmale uğradığını belirtmiş ve düzeni bozmaya yönelik hareketleri “bozgunculuk” olarak nitelendirmiştir.³¹

Türkiye’de yaşananlar yabancı ülkelerin de dikkatini çekmiş ve olaylara yönelik yorumlar basın organlarında yer bulmuştur. Almanca yayımlanan Dapim dergisinin 20 Nisan 1951 tarihli nüshasında “Atatürk Reformlarının Reformu” başlığı altında çıkan yazıda, yaşananlar DP’nin iktidara geldiğinden beri din hürriyetinin arttığı şeklinde nitelendirilirken bunun neticesinde ortaya çıkan olayların ise Türk basınında Atatürk inkılâbının tehlikede olduğuna yönelik endişe yarattığı ifade edilmiştir.³² Kanun tasarısının kabul edilmesinden az önce, İsrail’de yayımlanan Haaretz gazetesinin 11 Temmuz 1951 tarihli nüshasında ise Arap Basın Ajansı’ndan alındığı belirtilen bilgilere dayanılarak yazılmış bir makalede, Türkiye’deki “müfrit dindarların” Atatürk aleyhtarı faaliyetlerine hız vererek birçok yerdeki Atatürk heykellerine saldırdıkları söylenmiştir.³³

Tüm bu örneklerle bakarak, yaşanan olaylardan dolayı iktidar üzerinde bir kamuoyu baskısının oluştuğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle DP, rejim konusunda endişeye ve toplumsal huzursuzluğa yol açarak, başta gençler olmak üzere halkın tepkisine yol açan benzer olayları önlemek için, yasal düzenlemeye gitmek istemiştir. Kamuoyunda “Atatürk Kanunu” olarak da bilinen “Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun” isminde yasa çıkararak Atatürk’ün resim, büst, heykellerini ve Atatürk hakkındaki eserleri koruyabileceklerini düşünmüş ve böylelikle toplumsal huzursuzluğu giderebileceklerini hesaplamışlardır. Faik Ahmet Barutçu’nun anılarında Menderes’le yaptığı bir görüşmeden aktardıkları bu yargıyı destekler niteliktedir. Söz konusu görüşmede Menderes, Barutçu’ya kanunu aslında bir “güvenlik” kanunu şeklinde düşündüklerini söylemiştir.³⁴

Öte yandan Atatürk, çok partili siyasi yaşama geçilmesinin ardından, günümüze kadar, zaman zaman farklı siyasi parti ya da gruplar tarafından polemik konusu haline getirilmiş, birbirleri arasındaki siyasi hesaplaşmanın veya siyasi güç devşirmenin aracı olarak kullanılmıştır. DP de, hem muhalefette hem de iktidarda olduğu yıllarda Atatürk’ü sahiplenmek adına CHP’ye bir hayli yüklenmiştir. İnönü’nün, Atatürk’ün resmini para ve pullardan kaldırıp kendi fotoğrafını bastırması, devlet dairelerinden Atatürk’ün fotoğraflarını indirtip, kendi fotoğraflarını astırması DP tarafından, CHP’ye ve İnönü’ye karşı sürekli eleştiri konusu olarak gündemdeki yerini hep korumuştur.³⁵ İnönü’ye yöneltilen bu eleştiriler, Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun Tasarısı’nın TBMM’deki görüşmeleri sırasında da dile getirilmiştir. DP’nin, Atatürk’e karşı yapılan saldırılar karşısında yeterli tedbirleri almamakla ve bu tür olayları teşvik etmekle suçlanması üzerine, Başbakan Adnan Menderes, bu konuda asıl suçlunun CHP olduğu söylemiştir.³⁶ Dolayısıyla DP’yi böyle bir kanun hazırlamaya iten sebepler arasında,

²⁸ Ahmet Emin Yalman “Atatürk Devr-i Sabık-ı”, *Vatan*, 3 Nisan 1951, 1.

²⁹ Ahmet Emin Yalman “Rejim Tesanüdü”, *Vatan*, 5 Nisan 1951, 1.

³⁰ Fahri Temizyürek-Fatma Dinçer, “Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihinde Önemli Bir İsim: Kâzım Nami Duru”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi (CTAD)*, 10, 19 (Bahar 2014), 174.

³¹ *Vatan* 6 Nisan 1951.

³² T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 538-2812-23665-1, (29 Nisan 1951).

³³ BCA, 538-2735-21928-2, (17 Temmuz 1951)

³⁴ Faik Ahmet Barutçu, *Siyasî Anılar 1939-1954*, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1977, 515.

³⁵ Hilal İşçi Yiğit, *İnönü Döneminde Atatürk İmajı*, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2015, 50-74; *Demokrat Parti Trabzon Milletvekili Selahattin Karayavuz’un Üç Devre Işık Tutan Anıları*, Hazırlayan: Zehra Arslan, Ankara: AKDİTYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2020, 3, 50.

³⁶ TMMM Tutanak Dergisi, D. IX, C. 7, B.72, 4 Mayıs 1951, 56; Yiğit, *İnönü Döneminde Atatürk İmajı*, 64;

³⁶ Cumhuriyet 7 Nisan 1951; *Vatan* 7 Nisan 1951.

partilerine karşı yöneltilen Atatürk ve inkılâp karşıtlığı suçlamalarından kurtulmak ve Atatürk'ü sahiplenmek daha doğrusu tamamen CHP'ye kaptırmamak istemesinin de etkisi vardır. Böylelikle kanunu çıkararak, kendisine yönelik sarf edilen, irticaya taviz verdi iddialarına yanıt verdiği gibi, Atatürkçü bir parti olduğunu ispatlayarak Atatürk'ü, CHP'ye bırakmamış ve onu partiler üstü bir figür haline getirmek için bir adım daha atmıştır. DP, Atatürk'ü sahiplenme konusunda CHP ile yaptığı yarışa daha sonraki yıllarda da devam etmiş ve bir Atatürk filmi çekmek için teşebbüste bulunmuş, 10 Kasım 1953'te Atatürk'ün naaşını, Etnografya Müzesi'nden, inşaatı CHP zamanında başlamış ancak DP zamanında tamamlanmış olan, Anıtkabir'e taşımış ve ülkedeki çok sayıda sivil toplum örgütünü, ortak payda Atatürk olmak üzere, bir konfederasyon çatısı oluşturarak Milli Tesanüt Birliği³⁷ adı altında bir araya getirmiştir.³⁸

1.2. Kanun Tasarısının Adalet Komisyonunda Görüşülmesi

Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın öncülüğünde gündeme gelen kanun tasarısı, Başbakan Adnan Menderes'in de benimsemesiyle sorunsuz ve kısa sürede 26 Mart 1951 tarihinde Bakanlar Kurulu'ndan geçirilip, TBMM'ye sevk edilmiştir. Ancak kanunun kabul edilip yürürlüğe konulması son derece yorucu ve uzun bir sürenin sonunda gerçekleşmiştir.³⁹

Kanun tasarısı, ilk önce Adalet Komisyonu'na gönderilmiştir. Basından anlaşıldığı kadarıyla kanun tasarısı üzerine yapılan görüşmeler birkaç gün sürmüş ve sık sık karşılıklı sözlü sataşmaların yaşandığı komisyon toplantıları oldukça hararetle tartışmalara sahne olmuştur. Gazeteci Altan Öymen'in anılarında öne sürdüğüne göre, tasarının bazı DP'liler tarafından komisyonda dirençle karşılanması ve olaya yaklaşımlarındaki tutum farklılığı, DP grubu içinde Arapça ezanın kabulünden sonra, din sahasında daha başka adımlar atılmasını isteyenlerin etkisi nedeniyle olmuştur.⁴⁰

Görüşmelere bakılacak olursa, milletvekillerinden sadece Hamid Şevket İnce, tasarının lehine konuşup, yasanın kesinlikle çıkarılması gerektiğini ısrarla vurgularken, Atatürk'ün manevi varlığına saldırının rejime saldırı olduğunu, Atatürk'ün doğrudan doğruya rejimi temsil ettiğini ifade etmiş, nihayet bazı geri fikirli ve inkılâp aleyhtarları dergilerin birtakım cahiller üzerinde uyandırdığı tesirler yüzünden Atatürk heykellerine tecavüz hadiselerinin vuku bulduğunu söylemiştir. Osman Şevki Çiçekdağ (Ankara), Muammer Obüs (Konya), Hüseyin Ortakçioğlu (Çorum) gibi komisyonun diğer üyeleri ise böyle bir kanuna gerek olmadığını söyleyerek gerekirse ceza kanununa bir madde ilave eklenebileceğini ileri sürmüşlerdir. Komisyon üyeleri arasında bulunan Cumhuriyet gazetesi başyazarı ve Muğla Milletvekili Nadir Nadi de tasarının aleyhte görüş bildirerek, Atatürk prensipleri korunduğu takdirde böyle hususi bir kanuna hacet kalmayacağını, tecavüz hadiselerinin kendiliğinden ortadan kalkacağını belirtmiştir. Komisyonda şahıslar için kanun çıkarılmasının doğru olup olmadığı da tartışma konuları arasında yer almıştır.⁴¹

Tasarı üzerine 10 Nisan 1951 tarihinde yapılan görüşmeye, Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu ile Adalet Bakanı Rüknettin Nasuhioğlu da katılmışlardır. Toplantıda ilk sözü alan Hamid Şevket İnce, taş ve tunçtan Atatürk heykellerine el kaldırmanın, et ve kemikten Atatürk'e hakaret etmekten daha hafif bir suç olmadığını belirterek Atatürk'ün memleketi yaptığı büyük hizmetlerden söz etmiş ve tasarının hazırlanmasındaki amacın Atatürk rejimini yıkmak kastıyla hareket edenleri cezalandırmak olduğunu söylemiştir. Ardından söz alan Halide Edip Adıvar ise tasarının teknik kısımları hakkında fikir beyan etmeyeceğini bildirerek bu konuyu hukukçuların daha iyi çözeceklerine işaret etmiş ve "Atatürk'ün heykeline tecavüzü yalnız Türkiye değil, Türkiye'nin dışındaki milyonlarca Müslüman da tasvip etmez. Ancak Hamid Şevket Beyin söyledikleri gibi inkılapları başaran birkaç münevver değildi. Ata'yı yetiştiren bu milletin olgunluğudur. Torunu ile 70 yaşındaki Türk kadını cephede

³⁷ Demokrat Parti iktidarı döneminde, Atatürk'ün manevi şahsına ve Türk inkılâbına yönelik yapılan saldırıların arttığı sıralarda, Başbakan Adnan Menderes, ülkede irtica, ırkçılık ve komünizm ile ortak mücadele yapılmasına yönelik çağrılarda bulunmuştur. Milli Tesanüt Birliği de, bu çağrıların sonucunda ve İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin öncülüğünde kurulmuştur. Bir konfederasyon olan Birlik, dönemin çok sayıda sivil toplum örgütünü bir araya getirmiş ve hepsinin ortak paydası Atatürk imgesi olmuştur. Sorunların çözümünde, toplumun aydınlatılmasını ve ekonomik kalkınmanın sağlanmasını bir zorunluluk olarak gören söz konusu oluşum, amaçlarına ulaşmak için konferanslar ve radyo programları düzenlemiş, az sayıda broşür ve kitap yayımlamıştır. Bu konuda bkz. Uzun, "Milli Tesanüt Birliği".

³⁸ Gökhan Atılgan, "1950-1960 Tarımsal Kapitalizmin Sancağı Altında", *Osmanlıdan Günümüze Türkiye'de Siyasal Hayat*, İstanbul: Yordam Kitap, 2015, 479-481; Tanel Demirel, *Türkiye'nin Uzun 10 Yılı Demokrat Parti İktidarı Ve 27 Mayıs Darbesi*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011, 191; Hasan Ünder, "Atatürk İmgesinin Siyasal Yaşamdaki Rolü", *Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce Kemalizm*, 7, İstanbul: İletişim Yayınları, 2001, 153.

³⁹ Altan Öymen, *Öfkeli Yıllar*, 5. Baskı, İstanbul: Doğan Kitap, 2009, 192-193.

⁴⁰ Öymen, *Öfkeli Yıllar*, 194.

⁴¹ Cumhuriyet, 7 Nisan 1951; Vatan, 7 Nisan 1951.

düşmanla savaşırken gözlerimle gördüm. Hamid Şevket, Atatürk'ün inkılapları gençlere emanet ettiğini, beş on münevverle zabitanın inkılapları müdafaa ettiğini söylemiş bulunuyorlar. Hadise hiç de böyle değildir. Türk milleti heyeti umumiyesiyle bir sağduyuya sahiptir. İnkılapların esaslarından bu millet ayrılmaz." demiştir.⁴²

Hükümet adına konuşan Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu da, Atatürk'ü koruma kanununun hazırlanmasının son günlerde meydana gelen olaylar nedeniyle zorunluluk haline geldiğini ve ceza hukuku prensipleri ile bu zorunluluğun giderilmesi gerektiğine işaret etmiştir. Adalet Bakanı Rüknettin Nasuhioğlu da, ülke genelinde Atatürk heykellerine karşı yapılan saldırıların aslında Atatürk'ün kurduğu sisteme karşı saldırı olduğunu ifade ettikten sonra, şahıs hakkında kanun çıkarılmaz diyenlere de cevap vererek şahıs hakkında kanun çıkarılmasının, hukuk prensiplerine aykırı düşmeyeceğini belirtmiş ve o zamana kadar çıkarılmış bulunan kanunlar arasında benzerlerinin bulunduğunu hatırlatarak "Atatürk'e Başkumandanlık tevcihi", "Mustafa Kemal'e Gazi unvanının verilmesi" gibi kanunları örnek vererek düşüncesini güçlendirmeye çalışmıştır.⁴³

Hükümet adına konuşanların yaptığı açıklamalardan sonra söz alanlar ise Atatürk heykellerine yapılan saldırıların önlenmesi için Ceza Kanununun mevcut hükümlerinin ihtiyacı karşılayacağını; tasarının anti-demokratik nitelik taşıdığını ve Anayasanın 69. maddesine aykırı olduğunu; Türk kanunlarının kimseye imtiyaz tanımadığını, bu kanunun ise Atatürk'ün ailesine ve şahsına imtiyaz tanıyan kanun olmaktan başka anlam taşımayacağını söylemişlerdir.⁴⁴

Tasarının bir kez daha görüşüldüğü 12 Nisan'da yapılan toplantıda yine sert tartışmalar gerçekleşmiş ve komisyon üyelerinin büyük çoğunluğu bundan önceki oturumlarda olduğu gibi tasarının aleyhinde konuşmuşlardır. Bu arada söz alan Amasya Milletvekili İsmet Olgaç, Atatürk heykellerine hükümet aleyhine dedikodu yaratmak amacıyla saldırıldığını ileri sürüp, konuyu farklı zemine çekmeye çalışırken Balıkesir Milletvekili Vacit Asena ise tasarının reddedilmesi ihtimali karşısında hükümetin tasarımı geri alması teklifinde bulunmuştur. Bu teklif üzerine, İçişleri Bakanı Halil Özyörük teklifin Bakanlar Kurulu kararı ile geldiğini, bu nedenle kendisinin geri alamayacağını söylemiş ve Pazartesi gününe kadar erteleme istemiştir.⁴⁵

Komisyon üyelerinin gazetelere yansıyan konuşmalarından anlaşıldığı kadarıyla, DP ve CHP milletvekillerinin Atatürk konusunda zaman zaman birbirlerini samimiyet testine tabi tuttıkları 17 Nisan'daki görüşmelerde, Başbakan Adnan Menderes de konuşmuştur. İki defa söz alan Menderes ilk konuşmasında, kanunun teklif edilmesindeki asıl amaçlarının, ülkede huzursuzluk havası yaratmak isteyenlere karşı bu hareketlerinin cezasız kalmayacağı mesajını vermek olduğunu söyledikten sonra, ayrıca yurt içindeki inzibat ve asayiş işlerine karşı gösterilecek hassasiyetle de, vatandaş hak ve hürriyetinin emniyet altında bulunduğunu kamuoyuna göstermek istediklerini ifade etmiştir. Başbakan daha sonra bu tasarının Anayasanın 69. maddesine aykırı olduğuna dair ileri sürülen fikirlere de katılmanın mümkün olamayacağını belirtmiştir.⁴⁶

Başbakandan sonra söz alan Hamid Şevket İnce ise kanunun geri alınamayacağını belirterek, düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

"...Türk vatanını kurtaran Atatürk'e karşı borcumuzu ödemeye ve inkılaplarını korumaya mecburuz... Bu bir zarurettir. Bu zarureti doğuran da son feci vakalardır. Yapacağımız bu kanun, bir vatan inkılap kanunu ve bir vatan kanunu olacaktır... Kanunu ihtiyaç ve zaruretlere yararır. Hükümet inkılabı korumak, Atatürk'ün heykel ve büstlerine karşı yapılan taarruzların hedefini teşkil eden rejim aleyhtarlığını önlemek için bu kanunu getirmiştir. Bizim noktai nazarımızı benimseyen arkadaşlar, Atatürk'ü kanunla sevdirmek doğru değildir, diyorlar. Evet, insanları kanunla sevmek mümkün değildir ve bu tasarı öyle bir kasıt gözetmemektedir. Lakin bu tasarı Türk milletinin sembolü, Türk milletinin medeniyet rehberi olan Atatürk'e onun muazzez maneviyatına ve netice itibarıyla onun büyük eserlerine ve nihayet kurduğu rejime taarruz edenleri cezalandırmak isteyen bir kanun layihasıdır. Bu tasarımı kanun haline koyduğumuz zaman, Atatürk'e bir imtiyaz vermiş olmayacağız, bizi istiklale kavuşturan büyük Türk ölüsüne hürmet ve minnet borcumuzu ödemiş, rejimi ve eserlerini canımız kadar muhafaza edeceğimizi ifade etmiş olacağız."⁴⁷

Komisyonunda söz alanlardan birisi de General Selahattin Adil olmuştur. Söylediklerine bakıldığında gerçekte niyetinin ne olduğu hakkında kesin bir şey söylemenin pek de mümkün olmadığı, ancak Atatürk'e yönelik ağır

⁴² Zafer, 11 Nisan 1951.

⁴³ Zafer, 11 Nisan 1951.

⁴⁴ Zafer, 11 Nisan 1951.

⁴⁵ Zafer, 13 Nisan 1951; Vatan 13 Nisan 1951; Ulus 13 Nisan 1951.

⁴⁶ Zafer, 18 Nisan 1951; Ulus 18 Nisan 1951.

⁴⁷ Zafer, 18 Nisan 1951; Ulus 18 Nisan 1951.

eleştirilerde bulunmak için ortamdan yararlanmaya çalıştığı ileri sürülebilecek olan Selahattin Adil, Atatürk'ün herkes gibi memlekete sivil ve askeri hizmetler yapmış olduğunu, bir şahıs için kanun çıkarmanın doğru olmadığını söylemiş ve tasarı lehinde yazılar yazan gazeteleri de ikiyüzlülükle itham ederek Atatürk'ün "diktatör" olduğunu ve "istibdat" yaptığını söylemiştir.⁴⁸ Olayı tamamen farklı zemine çekmeye çalıştığı söylenebilecek olan Adil'in, konuya yönelik diğer açıklamaları şu şekildedir:

"Memlekette Kemalist zihniyeti belli edecek bir kanunun çıkarılmasını doğru bulmuyorum. Memleketin bugünkü durumu nazarı dikkate alınmalıdır. Memleketimiz bir Müslüman memleketi olduğuna göre Hazreti Muhammet hakkında bir şey söylenecek olursa bunun için de bir kanun çıkarmak icab edecektir. Dört sene sonra yeni bir iktidar iş başına geldiği zaman, bu iktidar da böyle bir kanun çıkaracaktır. Atatürk inkılabları artık bir mazi olmuştur. 14 Mayıs inkılâbından sonra, Atatürk inkılâbından bahsedilemez."⁴⁹

Salâhattin Adil'in konuşması sırasında Atatürk devrini diktatörlükle nitelendirmesi Başbakan ve komisyon üyeleri tarafından tepkiyle karşılanmış,⁵⁰ bu sırada Menderes derhal müdahale ederek Selahattin Adil'in fikirlerini düzeltmesi gerektiğini, Atatürk'ün bir "müstebit" değil bir "halâskâr" olduğunu söylemiştir.⁵¹

Atatürk'e yönelik söylediği sözlerden dolayı Selahattin Adil'e gazeteciler ve kamuoyundan da tepkiler gelmiştir. Ali Naci Karacan, gazetede yazısında kanunun çıkarılmasına karşı olanlara yönelik eleştirilerini sıraladıktan sonra, sözü Selahattin Adil Paşa'ya getirip, onun Atatürk'le ilgili olarak söylediği sözleri "ayıp" ve "küçüklük" olarak gördüğünü belirterek kanunun karşısında olanların yaptıkları bu konuşmalarla aslında kanuna ne kadar ihtiyaç duyulduğunu bir kez daha ispatladıklarını ifade etmiştir.⁵²

Bu olaya tepki gösterenlerden biri de dönemin Atatürk Derneği Başkanı Profesör Halil Nimetullah Öztürk olmuştur. Öztürk, Adil'in konuşması sırasında kullandığı sözlerden dolayı derin üzüntü duyduğunu; Atatürk'ün memleketi kurtararak ve inkılâbı gerçekleştirerek bu ülkeye iki büyük hizmette bulunduğunu belirtmiş ve ardında da inkılabı anlayacak derinliğe sahip olmayan kafaların bulunabileceğini, ancak Atatürk'ün vatani kurtaran dünya çapındaki askeri dehası önünde nasıl hayranlık duyulmadığını anlayamadığını ifade ederek, "...İnsan anlamadığı bir büyük varlık karşısında, onu takdir etmekten aciz olduğunu sezerek hiç olmazsa susmasını bilmelidir."⁵³ demiştir.

Komisyonunda daha sonra konuşanlar ise Atatürk'ün heykeline yapılan hücumların doğrudan doğruya inkılâplara yönelik olduğunu, bu nedenle de hükümetin inkılâpları koruma kanunu hazırlaması gerektiğini; büyük eserler veren Atatürk için kanun yolu ile sevgi ve aşk yaratmaya çalışmanın doğru olamayacağını söylemişlerdir.⁵⁴

Neticede 17 Nisan 1951'de kanunun tümü oya sunulmuş, Menderes'in komisyonu etkilemeye çalışmasına karşın,⁵⁵ tasarı ancak oy çokluğuyla kabul edilebilmiştir (dokuza karşı yedi).⁵⁶

Görüşmeleri yakından takip eden bazı gazeteciler, konuyla ilgili kanaatlerini belirten yazılar yazmışlardır. Bunlardan birisi olan Vatan gazetesinden Ahmet Emin Yalman, kanunun çıkarılmasını olumlu karşılayarak kanunun inkılâbı korumak, laiklik ve demokrasiyi yaşatmak açısından önemli olduğunu altını çizmiştir. Ayrıca kanunun "mürteciler" ve kötü niyetli kişiler için Türkiye'de faaliyet sahası kalmadığının ilanı olacağını da belirtmiş ve "Böyle faydalı bir kanunu hazırlayıp, milleti bu bakımdan huzura kavuşturanlar varolsunlar" diyerek kanunu çıkaracak olanları da övmüştür.⁵⁷

Zafer gazetesinden Mümtaz Faik Fenik de, kanunun çıkarılmasının gerekli olduğunu savunmuş ve Atatürk heykellerine saldıranlar, resimlerinin gözlerini oymaya kalkanlar için böyle bir kanuna ihtiyaç bulunduğunu; kanunun bir şahıs kanunu olmadığını, Atatürk inkılablarını korumayı hedefleyen bir kanun olduğunu söylemiştir. Atatürk'ün, inkılabın sembolü olduğunu belirten Fenik, bundan dolayı yapılan saldırıların aslında inkılaba ve rejime yapıldığını ifade ederek bu konudaki fikirlerini şöyle açıklamıştır: "Bazıları diyeceklerdir ki, evet ama, Fatih

⁴⁸ Zafer 18 Nisan 1951; Vatan 18 Nisan 1951.

⁴⁹ Ulus 18 Nisan 1951; Cumhuriyet 18 Nisan 1951.

⁵⁰ Milliyet 18 Nisan 1951; Ulus 18 Nisan 1951; Cumhuriyet 18 Nisan 1951.

⁵¹ Zafer 18 Nisan 1951; Vatan 18 Nisan 1951.

⁵² Ali Naci Karacan, "Atatürk hakkındaki kanun tasarısı", *Milliyet*, 19 Nisan 1951, 1.

⁵³ Vatan 20 Nisan 1951.

⁵⁴ Zafer 18 Nisan 1951; Ulus 18 Nisan 1951.

⁵⁵ Toker, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları*, 131; Öymen, *Öfkeli Yıllar*, 194.

⁵⁶ Zafer 18 Nisan 1951; Vatan 18 Nisan 1951.

⁵⁷ Ahmet Emin Yalman, Atatürk Kanununun Mânası, *Vatan*, 19 Nisan 1951, 1.

de büyük adamdır, Kanuni de büyük adamdır; onları korumak için neden kanun çıkarmıyoruz? Evet ama, ne Fatih, ne Kanuni, bugünkü Türk cemiyetinin, bugünkü Türkiye Cumhuriyetinin dayandığı inkılapların temsilcisi değildirler. Onlara bir tecavüz vaki olursa bu cumhuriyeti, inkılapları ve medeniyeti istihdaf eden bir saldırı değildir. Halbuki, Atatürk'e yapılan hücumlar, doğrudan doğruya, Anayasanın koruduğu inkılaplara, Cumhuriyete, laikliğe, halkçılığa, milliyetçiliğe matuftur..."⁵⁸

Zafer gazetesinin Serbest Fıkra adı verilen köşesinde "Sarıçizmeli" adıyla "Ata'ya saygısızlık başlığı altında yazılan bir yazıda da, Atatürk'e saldıranlar "mezcup" veya "Türk inkılaplarına körü körüne düşman birer haydut" olarak nitelendirilmiş ve bunların derhal cezalandırılmaları gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca yazıda, kanun tasarısının çıkarılması sırasında dile getirilen Atatürk'ün kanun yoluyla sevdiremeyeceğini söyleyenlere de itiraz edilerek bu düşünce tarzının yanlış olduğu ifade edilmiştir.⁵⁹

CHP'nin sözcüsü konumunda olan Ulus gazetesinden Hüseyin Cahit Yalçın, öncelikle kanun tasarısının Adalet Komisyonu'nda iyi karşılanmaması ve hükümetten bu tasarımı geri çekmesinin istenilmesine dikkat çekerek bu konudaki üzüntüsünü dile getirmiş ve bu durumun Adalet Bakanının yeterli ve inandırıcı bilgi vermemesinden kaynaklanmış olabileceğini ileri sürmüştür. Bu nedenle hükümetin sırf bundan dolayı tasarımı geri çekmeyerek Komisyonu inandırmasını beklediğini söylemiştir. Çünkü Yalçın'a göre kanunu reddetmek için ileri sürülen fikirler iyi bir temele oturmamıştır. Ayrıca yazısında kanunu savunarak diğer yazarların da ifade ettiği şekilde, asıl hedefin Atatürk olmadığını, onun şahsında Türk inkılâbı olduğunu belirtmiştir.⁶⁰ Yalçın tasarımı desteklediği başka bir yazısında da, tasarının Adalet Komisyonu'ndan geçmesinde Adnan Menderes'in müdahalesinin önemine dikkat çekerek bundan dolayı Menderes'i kutlamış ve tasarının TBMM'de kabul edilmesini dilemiştir. Ayrıca tasarıya karşı çıkanlara da eleştirilerde bulunarak ülkede Atatürk ve inkılâp aleyhinde yaşananların bu kişiler tarafından küçümsendiğini, yeterince ciddiye alınmadığını, bu saldırılara karşı önlem alınmamasının büyük bir "ihmal" olacağını, dahası bu tür insanları "teşvik" edeceğini belirterek Selahattin Adil'e de konuşması sırasında Atatürk'e karşı söylediği sözlerden dolayı tepki göstermiştir.⁶¹

Ulus gazetesinden Nihat Erim de, Atatürk'ün vefatından 1950 yılına kadar hiç kimsenin "Atatürk'ün heykeline ve adına" karşı saygısızlıkta bulunmadığını ileri sürerek Atatürk'ün öldükten sonra, Türk milletinin medeni millet olarak yükselip ilerlemesinin sembolü olduğunu; inkılâba sahip çıkılmadığında yeniden cehalet ve taassubun esiri olunacağını söylemiştir. Ayrıca bu tür kanunların düşünce ve vicdan hürriyetiyle uzlaşamayacağını söyleyenlerin haklı olduklarını belirtmiş, ancak hem devletin hem de toplumun varlığını koruyabilmek için "hürriyetlere sınır" çizilebileceğini savunmuştur. Erim, DP ile CHP'nin gerek irtica gerekse Atatürk ve inkılâp düşmanlığı konusunda samimi şekilde işbirliği yaptıkları takdirde saldırıların önlenebileceğine işaret ederek, asıl yapılması gerekenin inkılâbı korumak olduğunu vurgulamış ve "...Derdi esasından tedaviye çalışmayı teklif ediyoruz." diyerek bundan dolayı hukuk prensiplerini göz ardı ettiğini belirtmiştir.⁶² Konuyla ilgili başka bir yazısında ise önceki yazısında da dile getirdiği gibi, asıl önemli olanın inkılâbı korumak olduğunun altını çizerek kanun tasarısında esasen buna dikkat edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.⁶³

Tasarı komisyonunda görüşülürken kamuoyunun farklı kesimlerinden de konuyla ilgili fikirlerini ifade edenler olmuştur. Bunlardan birisi de İçişleri eski Bakanı Şükrü Kaya olmuştur. Kaya, Atatürk'ün büst ve heykelleri ile onun sembollerine karşı yapılan saldırıların, "basit bir antipati" olarak kabul edilemeyeceğini aslında saldırıların, Atatürk'ün eseri olan Cumhuriyet rejimine ve Cumhuriyet kanunlarına karşı olmaktan kaynaklandığını söylemiştir. Bu tür hareketlerin inkılâp karşıtlığı, irtica anlamına geldiğinin Türk gençliği tarafından da tescillendiğini belirten Kaya, başta gazeteciler olmak üzere bu gerçeği kavrayanların endişe duymakta haklı olduklarını ifade ederek Atatürk'ün heykel ve resimlerini "cansız birer sembol" olarak nitelendirip, her şeyden önce devletin ve rejimin korunması gerektiğini vurgulamıştır.

Falih Rıfki Atay da, Atatürk'e saldıranların bu cesareti nereden bulduklarını sorarak başladığı yazısında, asıl tartışılması gerekenin irticaya cesaret vermemek ve irticayı önlemek için konan kanunların uygulanması

⁵⁸ Mümtaz Faik Fenik, "Milletçe Beklenen Kanun", Zafer, 15 Nisan 1951, 1.

⁵⁹ Zafer, 15 Nisan 1951.

⁶⁰ Hüseyin Cahit Yalçın, "Atatürk Kanunu", Ulus, 17 Nisan 1951, 1.

⁶¹ Hüseyin Cahit Yalçın, "Hükümet ve Atatürk Kanunu", Ulus, 21 Nisan 1951, 1.

⁶² Nihat Erim, "Atatürk mü, Eserleri mi?", Ulus, 22 Nisan 1951, 1.

⁶³ Nihat Erim, "Atatürk Kanunu?", Ulus, 27 Nisan 1951, 1.

olduğunu dile getirmiştir. Bu arada şair Mithat Cemal Kuntay ise "O'nun Heykelini Kırana" adlı kafiyeli bir şiirle saldırganlara Atatürk'ün ve Türk inkılâbının kıymetini bilmeleri konusunda güçlü bir mesaj vermeye çalışmıştır.⁶⁴

Cumhuriyet gazetesinin "Serbest Sütun" köşesinde çıkan bir yazıda ise ilerleyen yıllarda Türkiye'nin önde gelen ceza hukukçularından birisi haline gelecek olan Sahir Erman, Atatürk'e karşı işlenen çeşitli hakaret fiilleri nedeniyle bu tasarının kanunlaşması gerektiğini savunarak ölümlerin hatırasına karşı işlenecek hakaret ve sövme "cürümlerinin" cezalandırılması bakımından esaslı bir sistem kurmaya ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Bu konudaki düşüncelerini hukuki boyutuyla ayrıntılı şekilde açıkladıktan sonra, konunun sadece Atatürk bakımından değil, bütün ölümler bakımından ele alınmasını arzuladığını dile getirmiş, ancak Atatürk'ün inkılâbın sembolü olduğunu, bu nedenle de onunla ilgili olarak özel kanun çıkarılmasının yanlış olmayacağını ifade etmiştir.⁶⁵

5. Dönem Yozgat milletvekili Mehmet Emin Draman da, konuya dâhil olmuş ve Başbakan Adnan Menderes'e yazdığı mektupta, kanun tasarısı üzerinden yapılan tartışmalar sırasında ceza kanununa bir madde eklenmesiyle amacın temin edilebileceğine yönelik itirazların gerçekçi olmadığını, Atatürk'ün Samsun'a ayak bastığı günü bayram olarak kutlamak için kanun çıkaran, ölüm gününü milli matem günü olarak yasla geçiren Türk milletinin inkılâpçı ruhuna Ata'ya ait abideleri ve her çeşit eserlerini korumak için de özel kanun çıkarmanın yakışacağını söyleyerek Menderes'e bu konuda başarılar dilemiştir.⁶⁶

2. Kanun Tasarısı Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde

2.1. 4 Mayıs 1951 Görüşmeleri

TBMM'de iki gün boyunca tartışılan tasarının gerekçesinde, kanunun Atatürk'ün hatırasına yönelik olumsuz birtakım faaliyetlerin takibinin kolaylıkla yapılabilmesine imkân tanıyacağı, böylelikle bu konuda yaşanan boşluğun giderilebileceği belirtilmiş ve tasarının milletin isteğiyle ortaya çıktığı vurgulanmıştır.⁶⁷

4 Mayıs 1951 tarihli görüşmeler iki oturumda yapılmıştır. Bir hayli uzun süren görüşmelerde sert tartışmalar olmuş ve bu durum basına, TBMM "bu devrenin en heyecanlı, en münakaşalı celsesini bugün akdetti" şeklinde yansımıştır. Celseye, Meclis Başkanı Refik Koraltan başkanlık ederken Başbakan Adnan Menderes ve diğer milletvekilleri de mecliste hazır bulunmuşlardır. Cumhurbaşkanı Celal Bayar da müzakereleri sonuna kadar takip etmiştir.⁶⁸

Görüşmeler sırasında tasarı, hem DP hem de CHP milletvekilleri tarafından tenkit edilmiştir. Ancak tasarımı TBMM'ye sunan DP olmasına karşın, DP milletvekillerinin de tasarıya eleştirel yaklaşım, karşı çıkmaları dikkat

⁶⁴ Ulus, 12 Nisan 1951. Mithat Cemal Kuntay'ın şiiri şöyledir:

Sen ki yoktun, seni halk etti bu heykel, yoktan!
Yoksa yurdunla Buhâra'ya dönerdin çoktan!
Tunç adam binmemiş olsaydı eğer tunç atına,
Yurdun inmişti bugün bir otelin bir katına.
Suç mu mâsum eşinin ırzını kurtardıysa?
Suç mu, tarihini bayraklaşarak sardıysa?
Suç mudur, şarka eğer başka güneş verdiyse?
Suç mudur, Akdeniz'in sırrını gösterdiyse?
Yirmi milyon yüreğin vurduğu taştır, kırma!
Böyle mihrâbı, baban görmedi, el kaldırma!
Sanma taştır, seni hâlâ düşünür baştır o baş;
Sana yekpâre vatan toprağı vermiştir o, taş!
Sen de lütfet, ona bir âbidelik, toprak ver;
Yurdu kurtarması bir suçsa eğer, hoş görüver.

⁶⁵ Sahir Erman, "Atatürk Tasarısı Münasebetile", *Cumhuriyet*, 1 Mayıs 1951, 3.

⁶⁶ BCA, 030-01-18-101-5, (7. 4. 1951).

⁶⁷ Gereke şu şekildedir: Millî Mücadelenin kahramanı ve memleketin kurtarıcısı Atatürk, Cumhuriyetin ve inkılâplar rejiminin sembolü olması hasebiyle hâtrasına, eserlerine ve onu ifade eden varlıklara vâki olacak tecavüzler, bilvasıta cumhuriyete ve inkılâplar rejimine tevcih edilmiş bir mahiyet ifade edeceğinden. Bunlara karşı işlenen ve âmme efkârında derin akisler yaratmakta olan suçların faileri hakkında mevzuatımız hususi hüküm ve müeyyideleri ihtiva etmemekte ve cumhuriyet savcılarının re'sen takibata girişmelerine müsait bulunmamaktadır. Her ne kadar Türk Ceza Kanununun 488 nci maddesinde, ölmüş bir adamın hâtrasına hakaret vâki olduğu takdirde ölenin karısı veya usul ve fûruu veya kardeş ve kız kardeşleri ve usul ve fûruu derecesinde sihir akrabası ve doğrudan doğruya veresesi bulunan kimseler tarafından dâva açılabilir yazılı bulunmakta ise de bu gibi hallerde kanunun 480 ve 482 nci maddelerine göre failere verilecek ceza, miktar ve mahiyet itibarıyla Atatürk'ün mânevi varlığına tecavüz edenler hakkında vicdani âmme tatmin edecek yeterlikte görülmediğinden bu tasarının hazırlanmasına lüzum hâsıl olmuştur. TBMM Tutanak Dergisi, D. IX, C. 7, B.72, Atatürk aleyhine işlenen suçlar hakkında kanun tasarısı ve Adalet Komisyonu raporu, 4 Mayıs 1951.

⁶⁸ Vatan, 5 Mayıs 1951; *Cumhuriyet*, 5 Mayıs 1951.

çekicidir. DP'lilerin bu tutumu, kanun tasarısının partide grup kararı alınmadan Meclis'e getirildiğini göstermektedir. DP milletvekillerinin tasarıya yönelik eleştirilerinde hassasiyet gösterdikleri konuları ise kişiye özel kanun çıkarılmasının uygun olmayacağı; kamuoyunda Atatürk'ün ve değerlerinin ancak kanunla korunabileceği gibi bir izlenimin oluşacağı ve bunun iktidarı aciz göstereceği; Atatürk'le ilgili olarak putlaştırma yaratacağı; Anayasa'nın eşitlik ilkesine aykırılık teşkil edeceği; kanunun antidemokratik olduğu, bu nedenle de ifade özgürlüğünü kısıtlayacağı ve demokratikleşmeyi olumsuz yönde etkileyeceği şeklinde sıralamak mümkündür.⁶⁹

Adalet Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu ve Başbakan Adnan Menderes ise doğal olarak kanun tasarısını savunmuşlardır. Nasuhioğlu, tasarının Anayasaya ve eşitlik ilkesine aykırı olmadığını, amaçlarının Atatürk'ün büstlerine ve değerlerine yapılacak saldırıları engellemek olduğunu söylemiştir.⁷⁰ Kanunu çıkarmakta kararlı olduğu anlaşılan Menderes de⁷¹, Atatürk'ün değerlerinin ve inkılâbın korunmasının amaçlandığını belirterek kanunun fikir ve ifade özgürlüğünü değil, sadece "hakaret özgürlüğünü" kısıtlayacağını vurgulamıştır. Söz konusu kişinin Atatürk olması nedeniyle de kişiye özel kanun çıkarılabileceğini belirtmiştir. Bu arada heykellere yapılan saldırıların aslında hükümete karşı düzenlenmiş bir komplo olduğunu da sözlerine eklemiştir.⁷²

CHP Grubu adına söz alan Yozgat Milletvekili Avni Doğan da tasarıya asıl amacı karşılamaktan uzak olduğu gerekçesiyle karşı çıkanlar arasında yer almıştır. Doğan, Atatürk'ün partiler üstü konumda bulunduğunu vurguladığı konuşmasında, kanun tasarısının eksik olduğunu ve bu nedenle de yalnızca taştan yapılmış heykelleri koruma altına aldığını ifade etmiştir.⁷³

Mardin Milletvekili Kâmil Boran (CHP) suçların önlenmesinde cezanın tâli unsur olduğunu, asıl işin sebebin izalesinde bulunduğunu söylemiş ve eğer Atatürk'e saldırılar artmışsa bunun sebebi hürmetsizlikte değildir. Demokrasiyi yapmak hususunda üzerimize düşenleri vaktiyle yapamadık. Eğer hükümet titizlik gösterseydi, bugün Meclis ve tarih huzuruna böyle bir tasarı ile gelmek lüzumunu hissetmezdi diyerek tasarının geri alınmasını istemiştir.⁷⁴

Boran'a cevap vermek üzere kürsüye gelen Başbakan Menderes ise son zamanlarda Atatürk'ün manevi şahsiyetini temsil eden eserlere karşı yapılan saldırıların bu kanunun hazırlanmasına sebep olduğunu anlatarak "...tedbirde kusur, Atatürk'ün eserlerine karşı işlenen suçları kâfi şiddette karşılamamak veya teşvik etmekse bu hatayı kendileri irtikâp etmişlerdir. Kendi reislerinin resimlerini havi olan pulları daha beş senede tüketemeyeceğimiz adette bastırmışlardır..." diyerek İnönü dönemine gönderme yapıp, eski defterleri açmıştır.⁷⁵

Çok sayıda milletvekilinin söz aldığı görüşmeler sırasında en fazla tepkiye neden olanlardan birisi yine DP Ankara Milletvekili General Salâhattin Adil olmuştur. Adalet Komisyonu'nda konuşurken yaptığı gibi, yine konuyu bağlamından çıkarıp, Atatürk'le hayattayken yapamadığı kişisel bir hesaplaşmayı şimdi yapıyormuş gibi bir izlenim uyandıran tarzda konuşmuş ve ona yine "diktatör" yakıştırmasında bulunmuştur.⁷⁶

Meclis görüşmelerinin en ilginç denilebilecek olayının baş aktörü DP milletvekili Bedii Üstün olmuştur. Üstün, kanun tasarısının görüşülmesine başlanmadan önce, Meclis'te Atatürk için üç dakikalık saygı duruşunda bulunulmasını istemiştir. Ancak burada asıl ilginç olan, üç dakikalık saygı duruşunda bulunulması teklifi değil, bunun için öne sürülen gerekçedir. Üstün'ün önerisini, Meclis'te önce saygı duruşunda bulunulması ve böylece herkesin Atatürk'e ve inkılâba bağlı olduğunun gösterilmesi, ardından da tasarıyla ilgili olarak kimin ne söylemesi gerekiyorsa her şeyi söylemesi şeklinde özetlemek mümkündür. Üstün'ün, siyasi kurnazlık olarak da değerlendirilebilecek olan öneriyi sunmasındaki amaç, başta kendisi olmak üzere, tasarıyla ilgili yapılacak eleştiriler öncesinde, bu eleştirilere karşı gelebilecek tepkilere karşı önlem almak olmalıdır.⁷⁷

⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, D. IX, C. 7, B.72, 40-65, 65-74.

⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, D. IX, C. 7, B.72, 50-51.

⁷¹ Öymen, *Öfkeli Yıllar*, 199.

⁷² TBMM Tutanak Dergisi, D. IX, C. 7, B.72, 58-59.

⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, D. IX, C. 7, B.72, 61-62.

⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, D. IX, C. 7, B.72, 54-55.

⁷⁵ TBMM Tutanak Dergisi, D. IX, C. 7, B.72, 56.

⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, D. IX, C. 7, B.72, 40-42; Vatan 5 Mayıs 1951.

⁷⁷ Öymen, *Öfkeli Yıllar*, 194-196; Toker, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları*, 132; öneri şu şekildedir: "Atatürk Kanun tasarısının müzakeresine başlanmadan önce bu tasarının gerekçesi ve metni üzerinde vâki olacak konuşmaların bir suitefehüme meydan vermemesi maksadiyle ve büyük koruyucu, büyük asker ve büyük reformist Kemal Atatürk'e ve onun inkılâplarına bağlılık hislerimizin hep beraber ifadesi gayesiyle Meclisimizin Başkanlıkça üç dakikalık ayakta tazim sükûtuna davet buyurulmasını arz ve teklif ederim" demiştir. TBMM Tutanak Dergisi, D. IX, C. 7, B.72, 40.

TBMM'deki görüşmeler öncesinde ve görüşmeler sırasında basında yapılan yorumlara bakılacak olursa, daha önce de olduğu gibi, kanun tasarısının çıkarılmasına yönelik itirazda bulunulmamış, tasarı son derece olumlu karşılanmıştır.

Ahmet Emin Yalman, yazısında kanun ile ilgili olarak TBMM'de yapılan tartışmalara dikkati çekerek Meclisi bu tartışmaları yapmasından dolayı birinci TBMM'yi hatırlatan, saygı duyulacak, yüksek vasıflara sahip bir meclis olarak nitelendirmiştir. DP milletvekillerinin de, kişisel kanaatleri ne olursa olsun, partinin programına uygun konuşmalar yapmasına işaret edip, laiklik ve inkılap aleyhinde konuşmalarının önemine değinerek özellikle de, Atatürk hakkında hürmet ve hayranlık ifadelerinde birleşmiş olmalarını takdir edilmesi gereken bir davranış olarak değerlendirmiştir. Daha açık bir şekilde söylemek gerekirse Yalman, kanunun aleyhinde ya da lehinde olsun konuşan bütün milletvekillerinin kendilerince haklı sebeplerinin olduğunu ancak hepsinin ortak değerler üzerinde birleşmeleri karşısında duyduğu memnuniyeti belirtmiştir. Ayrıca, Atatürk'e karşı baş gösteren birtakım olumsuz hareketlerin ortaya çıkmasından da, Atatürk'e karşı duyulan saygıyı ortadan kaldırmak amacıyla sistemli bir şekilde yayın yaptıklarını iddia ettiği, Büyük Doğu, Sebülürreşat, Orkun ve İslâmiyet gibi haftalık bazı dergileri sorumlu tutmuştur. Bunların "dini taassubu bir nüfuz ve istismar vasıtası" olarak kullandığına dikkati çeken Yalman, hükümetin çıkarmayı düşündüğü kanunun yerinde olduğunu söylemiştir. Bu kanunla ülkede huzurun, birlik ve beraberliğin sağlanmasının hedeflendiğini, kanunun istikrarın sağlanması ve inkılabın emniyeti açısından önemli olduğunu belirterek kanunu "gericiliğe karşı oluşturulmuş bir baraja" benzetmiştir. Kanunun reddedilmesinin ise olumsuz sonuçlar doğuracağına ve bu takdirde rejim düşmanlarına ümit ve cesaret verileceğine işaret ederek hükümetin bundan ciddi yara alacağını ileri sürmüştür. Bununla birlikte, kanunda iddia edildiği gibi, vicdan hürriyetini baskı altına alacak herhangi bir hususun bulunmadığını, tam aksine kanunun çıkarılmasıyla, vicdan hürriyetini boğmak, dini ve halkın tertemiz duygularını istismar etmek isteyenlere karşı bir "baraj" kurulacağını ifade etmiştir.⁷⁸

Mümtaz Faik Fenik de Atatürk'ün inkılabın sembolü olmasından dolayı, sıradan bir kişi olmadığını, bu nedenle de, ona özel kanun çıkarmanın ona imtiyaz tanımak anlamına gelmediğini belirterek kanunun çıkarılmasıyla asıl olarak inkılâbın korunmasının hedeflendiğini söyleyip, "...Atatürk Kanunu, ölen Atatürk için bir imtiyaz değil, yaşayan Atatürk inkılapları için bir hayat hakkı istemektedir..." demiştir. Ayrıca ülkede huzur ve sükûnu sağlamak için de böyle bir kanuna ihtiyaç duyulduğunun altını çizmiştir.⁷⁹ Yazar başka bir yazısında da "Bütün dünyanın hürmetle adını andığı Atatürk'e saygısızlık ve hatta hakaret edilmesine müsaade mi edeceğiz?" diyerek bu kanunun kabul edilmesiyle, Atatürk'e bir ayrıcalık tanınmış olmayacağını belirtmiştir. Daha önceki yazısında da dile getirdiği bu düşüncesini, bu defa dini referanslar kullanıp, şu şekilde açıklamıştır: "Bu kanun çıkacak olursa, 'ölüleri hayırla yâdediniz' diyen dinimizin bir hükmü de yerine gelecektir. Onu şerle yâdetmek isteyenler önlenecek, onun aziz hâtırasına taarruz etmeğe kalkanlar cezalarını bulacaklardır. Evet biz, Atatürk'e imtiyaz değil, her ölünün haiz olduğu bir hakkı istiyoruz. Ve bunu isterken de âmme vicdanının huzur ve sükûna kavuşacağını düşünüyoruz... Atatürk için çıkarılan bir kanun asla bir imtiyaz değildir. Biz bu kanunla, Atatürk'ü hedef alarak onun inkılaplarına kastedenlere karşı bir müeyyide istiyoruz... Türkiye cumhuriyetinin kurucusunu hayırla yâdetmek istemeyenlere karşı çıkarılacak bir kanun, bütün Müslümanların kalbinde de şükranla karşılanacaktır. Atatürk'ün istediği imtiyaz değil sadece bir rahmet ve fatihadır."⁸⁰

Ali Naci Karacan ise tasarının aleyhinde olan milletvekillerini "hukuk ve demokrasi" kahramanlığına soyunup, tasarımı baltalamaya çalışmakla itham etmiştir. Bu yaptıklarının aslında ülkenin hayrına davranış olmadığı gibi, Türk milletini de memnun etmeyeceğini belirten Karacan, onları milletvekili seçen halkın bu durumu gördüğünü ve bu adıma karşı çıkan milletvekillerini bir dahaki seçimde seçmeyeceklerini ileri sürüp, milletvekillerine genel seçimler üzerinden ihtarda bulunmuştur.⁸¹

Hukukçu Burhan Apaydın⁸² da, kanunun ihtiyaçlara göre hazırlanmış olduğunu belirterek kabul edilmemesi durumunda Atatürk'e saldırıların artacağını; inkılâplara karşı çıkılacağını, aksi takdirde ise memlekette bir irtica hareketinin baş göstermesi ihtimalinin önleneceğini; Atatürk'ün diktatör ve kötü bir insan olduğu şeklinde ileri sürülen asılsız itiraz sebebinin, kanun teklifinin reddedilmesi halinde, doğru sayılmış olacağını; kanunun

⁷⁸ Ahmet Emin Yalman, "Vicdanlara hürriyet", Vatan, 6 Mayıs 1951, 1.

⁷⁹ Mümtaz Faik Fenik, "Atatürk'e küfretmek hürriyeti mi?", Zafer, 5 Mayıs 1951, 1.

⁸⁰ Mümtaz Faik Fenik, "O, bizden imtiyaz değil rahmet bekliyor", Zafer, 7 Mayıs 1951, 1.

⁸¹ Ali Naci Karacan, "Atatürk Kanunu ve Bazı Milletvekilleri", Milliyet, 6 Mayıs 1951, 1.

⁸² 27 Mayıs Askeri Darbesi'nden sonra Yassıada yargılamalarında Adnan Menderes'in avukatlığını üstlenen kişi.

Anayasaya aykırı olmadığı gibi, düşünce ve düşüncelerini açıklama özgürlüğüne de kısıtlama getirmediğini söylemiştir.⁸³

Zafer gazetesinde, “Serbest Fırka” köşesinde “Sarı Çizmeli” mahlasıyla çıkan bir yazıda da, Selahattin Adil Paşa’ya, Meclis’teki konuşmasından dolayı, tepki gösterilmiş ve ağır bir şekilde eleştirilmiştir.⁸⁴

Hüseyin Cahit Yalçın, Atatürk’ün asker ve devlet adamı olarak Milli Mücadele’yi kazanıp, Türk devletini kurduğunu belirterek takdir edilmesi gereken bu iki özelliğinin birbirinden ayrı tutulamayacağını söylemiştir. Ayrıca inkılâp mücadelesinin bitmediğini savunarak laikliğe sahip çıkılmasının önemine değinmiştir.⁸⁵

Nihat Erim ise Başbakan Adnan Menderes’i Meclis’teki konuşması sırasında Atatürk dönemi ile ilgili olarak kullandığı bazı sözlerden dolayı eleştirmiştir. Menderes’in, bu kanunun sadece Atatürk’e karşı hakaret ve saldırıyı önlemek gibi bir hedefi olduğu, Atatürk’ü eleştiri özgürlüğünü kısıtlamadığını belirtirken Atatürk’ün demokratik gelişmeleri tamamlamadığı için eleştirilebileceğini söylemesine itiraz eden Erim, Atatürk döneminde neden demokrasiye tam olarak geçilemediğini, dönemin iç ve dış koşullarından derlediği örnek olaylarla anlatarak Menderes’e tarih dersi vermeye çalışmış ve geçmiş eleştirmek yerine, hükümet olarak ülkenin demokrasisinin gelişmesi için kendilerinin de bir tuğla koymasına gerektiğine işaret etmiştir.⁸⁶

2.2. 7 Mayıs Görüşmeleri

Yasa tasarısı ile ilgili görüşmeler, 4 Mayıs’ta sonuçlandırılmamış ve konu 7 Mayıs’ta tekrar görüşülmüştür. Kanun tasarısı görüşülmeden önce ilginç bir olay yaşanmış ve DP’yi destekleyen Zafer gazetesi tepkilere yol açan bir şekilde çıkmıştır. Gazetede, Atatürk’ün büyük bir fotoğrafı yayımlanmış ve altına da “Bazılarının Anayasanın 69ncu maddesindeki “Kişi” tâbirine sokmağa çalıştıkları Türk Devletinin Bânisi: Büyük Atatürk” yazılmıştır. Diğer bir sütunda da, kanun tasarısına karşı olan milletvekillerinin isimleri çerçeve içine alınarak adeta onları millete şikâyet ediyormuş gibi yayımlanmıştır.⁸⁷ Gazeteci Metin Toker’in deyişiyle Zafer gazetesi “bir şantaj bildirisini andıran”⁸⁸ şekilde yayımlanmıştır.

Kanun tasarısının, önceki görüşmeler sırasında sert tartışmalara neden olması ve kabul edilmesi konusunda yaşanan zorluklardan dolayı olsa gerek, gazete bu yayınıyla kanuna muhalif olan milletvekillerini sıkıyırmayı düşünmüş olmalıdır. Ancak beklentinin aksine, Zafer gazetesinin söz konusu yayını, Meclis’te büyük gerginliğe neden olmuş, milletvekillerinin çoğu gazetenin kendilerini baskı altına almak istediğini söyleyerek buna tepki göstermişlerdir.⁸⁹

Basından anlaşıldığı kadarıyla Meclis’te, yine sert münakaşaların yaşandığı gergin bir hava içinde, altı buçuk saat süren bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Bir ara Meclis’teki gerginlik öyle bir duruma gelmiştir ki, başkan toplantıya kısa süre için de olsa ara vermek zorunda kalmıştır.⁹⁰

Toplantının başkanlığını Refik Koraltan yapmıştır. Ayrıca hem iktidar hem de muhalefet toplantıya büyük önem vermişlerdir. Cumhurbaşkanı Celal Bayar görüşmeleri sonuna kadar takip ederken Başbakan Menderes de toplantıya katılmış, CHP Genel Başkanı İsmet İnönü de bütün görüşmeler boyunca sırasını terk etmemiştir.⁹¹

Toplantı sırasında yapılan konuşmalara bakılacak olursa, aslında bu görüşmede de kanun tasarısının lehinde ve aleyhinde konuşan milletvekilleri aşağı yukarı geçen toplantıdaki fikir ve prensipler etrafında konuşmuşlar ve yeni bir şey söylememişlerdir.

⁸³ Burhan Apaydın, “Rejim düşmanlarına serbestçe at oynatacak bir saha açamayız. Atatürk kanunu kabul edilmelidir”, Zafer, 7 Mayıs 1951, 3.

⁸⁴ Selahattin Paşa eleştirilirken şunlar söylenmiştir: “...Nihayet, bu paşaya hatırlatalım ki, medeni memleketlerdeki muşeret usulü, herhangi bir zatı bile soyadı ile anmak; mevzubahs olan ise, Atatürk gibi dünyaya ve asırlara sığmayan bir şahsiyettir. Vaşington’a kimse Jorj demez! Truman’a dahi Amerika’da kimse Harry demez! Amma biz Salâhaddin Adil Paşa’ya soyadsız hitabediyorsak, kabahat bizim değildir. Ne yapalım ki, o eski ismi olan “Adil” den başka soyadı almamıştır. Paşalığa gelince; general olmyan paşalara da “paşa” demek mutaddır. İşte böyle paşam! Türkiye’de Mustafa Kemal’den sonra, bir Atatürk vardır. Bütün dünyanın bildiği bu hakikati artık siz de yavaş yavaş öğreniniz. Yaşınız müsaittir!” Zafer 7 Mayıs 1951.

⁸⁵ Hüseyin Cahit Yalçın, “Atatürk’ün Eseri”, Ulus 7 Mayıs 1951, 1.

⁸⁶ Nihat Erim, “Atatürk Tenkid Edilmeli midir?”, Ulus, 7 Mayıs 1951.

⁸⁷ Zafer, 7 Mayıs 1951.

⁸⁸ Toker, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları*, 132.

⁸⁹ Vatan, 8 Mayıs 1951; Ulus, 8 Mayıs 1951; Cumhuriyet, 8 Mayıs 1951.

⁹⁰ Vatan, 8 Mayıs 1951; Cumhuriyet, 8 Mayıs 1951.

⁹¹ Vatan, 8 Mayıs 1951.

İlk sözü Adalet Komisyonu adına DP milletvekili Hamid Şevket İnce almıştır. İnce, kanun tasarısının kabul edilmesi gerektiğinin altını çizip, Atatürk'ün heykellerine yapılan saldırının Atatürk'ün kendisine yapılmış kadar büyük suç olduğunu öne sürerek Atatürk'ün şahsı ile ilgili olarak daha önceden de çıkarılmış bazı kanunları örnek gösterip, şahıs adına kanun çıkarmanın mümkün olduğunu söylemiştir.⁹² DP Kastamonu Milletvekili Rifat Taşkın da kanunu savunmuş ve Atatürk heykellerine yapılan saldırıların, aslında milli bünyeye ve rejime karşı yapıldığına vurgu yapıp, kanunun kabul edilmesi gerektiğini söylemiştir.⁹³ Kanunun kabul edilmesi gerektiğini savunan bir diğer isim, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu ise kanunun kabulünün gerekli olduğunu söylemekle birlikte, kanun nedeniyle ileride Atatürk'ü eleştirdiği için yargılanabilecek kişiler olabileceğine de dikkat çekmiştir.⁹⁴

Tasarıya itiraz eden diğer DP milletvekilleri ise tasarının hukuki değil, duygusal ve antidemokratik olduğunu; kabul edilmesi durumunda tüm inkılâbın yalnızca Atatürk'e mal edilmiş olacağını ve bunun doğru olmayacağını belirterek kanunun söz, din, vicdan ve yazı hürriyetini tehdit edeceğini öne sürmüşlerdir.

Bununla birlikte toplantı sırasında dikkat çeken bazı konuşmalar da yapılmıştır. Bunlardan birisini Halide Edip Adivar gerçekleştirmiş ve yaptığı uzun konuşmada, basında genel olarak sert, gergin, tartışmalı olarak tabir edilen TBMM'deki görüşme ortamını, gazeteci Ahmet Yalman'ın 6 Mayıs'ta yazdığı yazısından esinlenmiş olsa gerek, bir demokrasi şöleni olarak değerlendirmiştir. Adivar konuşmasında, Meclisin bu son günlerdeki gibi heyecanlı ve ateşli günler geçirmediğini, bunun benzerini ancak saltanatın ilgası günlerinde, İstiklal Mücadelesi sonunda gördüm diyerek o günkü heyecanın milli hâkimiyeti yükleyecek bir omuz aramaktan doğduğunu, 1949'dan bu yana kısmen demokrasiye mensup milletlerin "galebesi", kısmen de milletimizin şuuru ile demokrasi yolunun tutulduğunu, demokrasinin demir leblebi olduğunu, bunun hazminin güç bulunduğunu, bazı ağızları parça parça ettiğini söylemiştir. Adivar, Atatürk büstlerine yapılan tecavüzleri de tahlil ederek Atatürk'ü Türk milletinin en büyük şahsiyeti olarak tanıdığını, fakat milletimizin asırlar boyudur büyük insanlar yetiştirdiğini, mevcut tasarıda inkılapları koruyan bir hüküm bulunmadığını ve bunu bir şark zihniyeti olarak gördüğünü ifade ederek "tasarıyı getirenlerin esas fikri ile hepimiz hemfikiriz, herkesin kanaati bu merkezdedir. Fakat bunun için yeniden kanun yapmak, Atatürk'ü tarihten önceki, Asuriler, Babillilerin yaptığı gibi Allahlaştırılmış, putlaştırılmış insanlar arasına koymak isteyen bir kanunla gelmek aleyhinde düşünen ve buna taraftar olmayan arkadaşlarınız vardır." demiştir.⁹⁵

Günün en gergin konuşmasını ise Ferit Alp İskender yapmıştır. Konuşmasında, kanunun Anayasaya aykırı olduğunu, böyle bir kanunun 14 Mayıs inkılabına da aykırı olacağını, 14 Mayıs inkılabının 3. Selim'den başladığını ve bugüne kadar geldiğini ve 9. TBMM'nin ıslahatçı bir Meclis olduğu üzerinde durmuştur. Ayrıca Atatürk'ün "cezaî müeyyideler siperine" sığınmak istemediğini belirtip, bazı gazetelerin hoş olmayan tavır takınmasının Meclisin serbest çalışmasına engel olduğunu söyleyerek Zafer gazetesine yayınından dolayı tepki göstermiştir. İskender, "Zafer gazetesi bu cüreti nereden alıyor" diyerek gazeteye hesap soran, sert bir konuşma yaptıktan sonra, gazetelerin milletin dili olması gerektiğini, matbuatın üçüncü güç olarak kabul edildiğini, Zafer'in bu kürsüden özür dilemesi gerektiğini beyan etmiştir. Benzer bir tepki de Nurettin Ertürk'ten gelmiş ve Zafer'in kara listesine girmek pahasına da olsa tasarının şiddetle aleyhinde bulunacağını belirtmiştir.⁹⁶

Sonuçta kanun tasarısı uzun görüşmelerin ve tartışmaların ardından bu defa da Anayasaya uygunluğunun incelenmesi için Anayasa Komisyonuna gönderilmiştir.⁹⁷

TBMM'deki görüşmelere yönelik gazetelerde yine haberler çıkmış, konu hakkında yorumlar yapılmıştır. Mümtaz Faik Fenik, TBMM'deki görüşmeler sırasında Zafer gazetesine yönelik yapılan eleştirilere karşı verdiği cevapta, böyle bir yayın yapma cesaretini Atatürk'ten, onun manevi varlığından ve Anayasanın kendilerine sağladığı yazı hürriyetinden aldıklarını söylemiştir.⁹⁸ Aynı gazetede yazılar yazan Burhan Apaydın da, kanun aleyhinde olan ve görüşmeler sırasında Atatürk'e yönelik olumsuz sözler sarf edenleri tenkit etmiş, kanunun kabul edilmesinin kendince gerekliliklerini sıraladıktan sonra, bu girişiminden ötürü Adnan Menderes ile kanunu savunan Samet Ağaoğlu'nu epeyce övmüştür. Atatürk'le konuşup/dertleşip milletvekillerini ona şikâyet etmesi ise yazısının en

⁹² TBMM Tutanak Dergisi, D. IX, C. 7, B.73, 82.

⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, D. IX, C. 7, B.73, 104.

⁹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, D. IX, C. 7, B.73, 123-127.

⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, D. IX, C. 7, B.73, 89-92.

⁹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, D. IX, C. 7, B.73, 96, 101.

⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, D. IX, C. 7, B. 73, 131.

⁹⁸ Mümtaz Faik Fenik, "Kimden cesaret alıyoruz", Zafer, 9 Mayıs 1951, 1.

dikkat çekici satırları olmuştur. Söz konusu satırları şu şekildedir: “Ah sevgili Atatürk!.. Karşılarında gözüktüğün zaman dilleri tutulan insanların, şimdi senin maddi yokluğundan istifade ederek aleyhinde birer bülbül kesilmelerine biz kızıyoruz da sen nasıl hırslanmazsın? Fakat hayır! Belki de, Allah bu insanları seni memnun etmek için konuşuruyor. Ve sen şimdi gayet mütebessim ve memnun bir çehre ile milletin büyük ekseriyetinin aleyhinde konuşanlara karşı ne kadar ulvî bir tarzda şahlandığını görüyorsun.”⁹⁹

Nihat Erim ise son bir yıldan beri inkılâba karşı artan düşmanlığın Türk halkını meşgul ettiğini belirterek gericiğin tarih boyunca Türk tarihinde sık karşılaşılan ciddi bir sorun olduğunun altını çizmiştir. Atatürk'ün bu sorunu kökten çözmek amacıyla büyük cesaretle radikal adımlar attığını belirterek irticanın artık görülmeceği umuluyordu diyen Erim, CHP'nin bu konuda üzerine düşeni yapmasına karşın, DP'nin izlediği siyasetle bu kesimleri cesaretlendirdiği iddiasında bulunmuştur.¹⁰⁰

3. Kanun Tasarısı Anayasa Komisyonunda

TBMM'deki görüşmeler sırasında kanun tasarısının mevcut haliyle kabul edilmeyeceğinin farkına varan DP yönetimi, bir taktikle tasarının yeniden Anayasa Komisyonuna gönderilmesini sağlamış ve böylelikle zaman kazanmıştır. Yaklaşık iki ay süren bu zaman zarfında, Bayar ve Menderes muhalif milletvekillerini ikna etmek için yoğun çaba harcamışlardır.¹⁰¹ Buna karşın, 24 Mayıs'ta yapılan ve dokuz saat süren görüşmelerin sonunda kabul ve ret oyları 7'ye karşı 7 şeklinde eşit çıkmış ve tasarı, komisyon başkanının kullandığı kabul oyunun iki oy sayılmasıyla komisyondan ancak geçebilmiştir.¹⁰²

Komisyon toplantısına müracaatları üzerine gazeteciler de alınmış ve görüşmeleri takip etmelerine izin verilmiştir. Ayrıca komisyona üye olmayan bazı milletvekilleri de görüşmelere katılmış, ancak fikirlerini ifade edebilmelerine karşın, tüzük gereği oy kullanamamışlardır.¹⁰³

Anayasa Komisyonu tasarımı Anayasaya uygunluk açısından incelerken Adalet Bakanı R. Nasuhioğlu, hükümet olarak tasarının Anayasaya uygun olarak hazırlandığı kanaatinde olduklarını ve Atatürk'e yapılan saldırıların halen devam etmesinin nedenin bu tasarının kabulü sürecinin uzaması olduğunu söylemiştir.¹⁰⁴

Basında yer alan verilerden anlaşıldığı kadarıyla, kanun tasarısının Mecliste ciddi bir muhalefetle karşılaşması üzerine, kamuoyu oluşturmak amacıyla olsa gerek DP tarafından İzmir'in Kemalpaşa, Menemen, Bergama ve Tire ilçelerinde çok sayıda kişinin katılımıyla mitingler düzenlenmiştir. Mitinglerde, Atatürk'ün kişiliği, vatana yaptığı hizmetler ve gerçekleştirdiği inkılap hakkında konuşmalar yapılmış, kanunun biran evvel çıkarılması konusunda hükümeti onayladıklarına dair kararlar alınmış ve mitinge katılanların da isteğiyle alınan bu kararlar, telgraflarla TBMM Başkanlığına ve bütün İzmir milletvekillerine bildirilmiştir.¹⁰⁵ Telgraflarda dile getirilen asıl dikkat çekici husus ise kanunun çıkarılmasında yaşanan gecikmeden sorumlu tutulanlara gözdağı verilip, sert bir şekilde eleştirilmiş olmalarıdır.¹⁰⁶ Toker, bu telgrafları “tehdit” telgrafları olarak nitelendirmiştir.¹⁰⁷

Konu hakkındaki fikirlerini dile getirdiği yazısında, tasarının komisyonda kabul edilmesinden son derece memnun olduğunu dile getiren Mümtaz Faik Fenik, yazısında mitinglere de değinerek bunların Atatürk'e büyük sevgi besleyen ve saygı duyan vatandaşlar olduğunu söylemiştir.¹⁰⁸

Falih Rıfki Atay, Cumhuriyet gazetesinin “Sohbetler” köşesinde kaleme aldığı yazısında, kanun tasarısı hakkında farklı düşüncelerin olduğunu söyleyip bunları örneklendirdikten sonra, irticanın önlemesi için bütün siyasi partilerin irticaya karşı açık bir politika gütmeleri ve laiklik konusunda ortak bir tavır takınmaları temennisinde bulunmuştur.¹⁰⁹

Nadir Nadi de TBMM'nin tümünün, hatta kanun tasarısı aleyhinde bulunanların da, Atatürk'ü takdir edip ona olan bağlılıklarını dile getirmelerinden duyduğu memnuniyeti ifade ettikten sonra, kanun tasarısına karşı çıkılmasının

⁹⁹ Burhan Apaydın, “Atatürk Kanunu ve Hükümet”, Zafer, 12 Mayıs 1951, 1.

¹⁰⁰ Nihat Erim, “İnkılâp Düşmanlığı”, Ulus, 13 Mayıs 1951, 1.

¹⁰¹ Öymen, *Öfkeli Yıllar*, 199-200.

¹⁰² Zafer 25 Mayıs 1951.

¹⁰³ Zafer 25 Mayıs 1951.

¹⁰⁴ Zafer 25 Mayıs 1951.

¹⁰⁵ Vatan 29 Mayıs 1951; Zafer 28-31 Mayıs 1951.

¹⁰⁶ Zafer 29-30 Mayıs 1951.

¹⁰⁷ Toker, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları*, 133.

¹⁰⁸ Mümtaz Faik Fenik, “Atatürk ve milli vicdan”, Zafer, 30 Mayıs 1951, 1.

¹⁰⁹ Falih Rıfki Atay, “Bir Kanun”, Cumhuriyet, 3 Haziran 1951, 3.

en temel nedeninin, tasarının istenilen hedefe ulaşılması konusunda yetersiz kalacağına inanılması olduğunu söylemiştir. Bu nedenle de ilk önce yürürlükteki kanunların iyi uygulanmasını ve gerekirse bunların güçlendirilmesini, ayrıca dini siyasete alet edenlere karşı da mevcut düzenlemelerin yeniden gözden geçirilmesini salık vermiştir. Bunun dışında inkılâbı temsil eden her türlü sanat eserlerine karşı işlenecek suçlara da ağır cezalar verilmelidir diyerek TBMM'nin Atatürk'ü ve eserini koruyacak iyi bir hukuki formül bulacağına yönelik ümidini dile getirmiştir.¹¹⁰

Kadro dergisinin kurucuları arasında yer alan Vedat Nedim Tör de, 26 Haziran 1951'de Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a irtica ile mücadelenin ana şartları hakkında görüşlerini bildiren bir mektup yazmıştır. Mektubunda Bayar'a hitaben, onun Atatürk'e ve inkılâba ne kadar kuvvetle ve imanla bağlı olduğunun bütün dünyaca bilindiğini söyleyen Tör, partiler arasındaki rekabet nedeniyle, partilerin "dinsiz" yaftası yememek için devrimin korunması konusunda yeterince direnç göstermediklerine dikkat çekerek Bayar'dan ilk olarak tüm partileri "inkılâp rejimine sadakat paktı" imzalamaya davet etmesini istemiştir. İkinci olarak, Diyanet İşlerine büyük görevler düştüğünü belirterek Diyanet'in halkı inkılâp düşmanlarına karşı uyanık tutmak ve mezhep farklılıklarından kaynaklı toplumdaki hizipleşmeleri önlemek için merkezden hazırlanan hutbeler ve vaazlarla ülkede geniş bir uyarı seferberliği başlatması gerektiğini söylemiştir. Üçüncü olarak da Atatürk aleyhine ve inkılâba karşı yapılan saldırıların önlenmesi için Ceza Kanunu'na bunları her yönden koruyacak maddeler konulmasının zorunluluk haline geldiğini ifade etmiştir.¹¹¹

Kanun tasarısının yürürlüğe girmesini şiddetle destekleyen Başbakan Adnan Menderes de tasarı TBMM'ye yeniden gelmeden önce, 15 Temmuz 1951'de Eskişehir İl Kongresi'nde yaptığı konuşması sırasında, Ticaniler tarafından Atatürk'ün heykellerine karşı yapılan saldırılardan dolayı DP hükümetinin irticaya karşı önlem almamakla suçlanmasını reddetmiştir. Konuşmasının devamında ise Atatürk Kanunu'nu bu saldırıları önlemek için TBMM'ye getirdiklerini söyleyen Menderes, Atatürk'ün heykel ve büstlerine karşı yapılan saldırıların bu heykellerin temsil ettiği zihniyete, inkılaplara karşı yapıldığını belirterek Atatürk'ü korumak için kanun çıkarmanın gerekli olduğunu savunmuş ve kanunun vicdan hürriyetini engellemediğini ifade etmiştir.¹¹² Oysa Menderes, olaylar bu duruma gelmeden dört ay önce, 17 Mart 1951 tarihinde gazeteci Ali Naci Karaca'nın, özellikle de DP'nin Konya'da gerçekleşen kongresinde¹¹³ yaşananlardan hareketle, kendisine ülkede yer yer irtica hareketleri görüldüğünü, Atatürk inkılaplarına karşı toplumsal bir hareketlenmenin olduğunu ve bu konu hakkında ne düşündüğünü sorduğunda yukarıda söylediklerinden çok daha farklı şeyler söylemişti. Ülkede irtica olmadığını, bu konuda ısrar etmenin dini siyasete alet etmek olacağını ve Konya'da yaşananların da münferit bir olay olduğunu söyleyerek konunun gündemde tutulmasının siyasi amaçlı olduğunu belirtmişti.¹¹⁴ Menderes'in aynı olayla ilgili bu birbirinden farklı iki konuşması siyasetin tutarsızlığını/ilkesizliğini göstermek açısından önemli bir örnek olsa gerek.

4. Kanun Tasarısı Tekrar TBMM'de (23 ve 25 Temmuz 1951 Görüşmeleri)

Anayasa Komisyonundan TBMM'ye havale edilen tasarı, 23 Temmuz 1951'de TBMM'de yeniden görüşülmüş ve 50 ret, altı çekimser oya karşı, 232 oyla Anayasaya uygun olduğu kabul edilmiştir.¹¹⁵

Basındaki haberlere göre, Cumhurbaşkanı Celal Bayar da yine tasarının görüşmelerini izlemek üzere Meclise gelmiş ve bir süre görüşmeleri locasından takip etmiştir. Tasarı TBMM'de görüşülürken milletvekilleri arasında, öncekilerde de olduğu gibi, sert tartışmalar yaşanmıştır. Meclis'te tansiyonun çok yükseldiği sıralarda ise sıra kapakları vurulmuş, milletvekilleri birbirlerine fiziki şiddet uygulayacak duruma gelmişlerdir.¹¹⁶

Tasarının aleyhinde olan milletvekilleri tasarımı demokrasi açısından değerlendirerek konuya Anayasa hukuku açısından bakmış ve kişiye özel yasal düzenleme yapılmasının Anayasanın eşitlik ilkesini ortadan kaldıracığını ileri sürmüşlerdir. Tasarının lehinde olan milletvekilleri ise Atatürk'ün hatırasına, heykel ve büstlerine karşı işlenen suçların aslında rejime, Anayasa karşı işlendiğini, bu nedenle de tasarının Anayasaya aykırı olmadığı gibi,

¹¹⁰ Nadir Nadi, "Atatürk Kanunu", Cumhuriyet, 17 Temmuz 1951, 1.

¹¹¹ BCA, 030-01-41-243-17, (26.6.1951).

¹¹² BCA, 30-1-0-0-13-76-5, (15.07.1951).

¹¹³ Konya'nın Kadınhanı DP ilçe kongresinde "*Kadınlar çarşafa*" diye sloganlar atılmış, kimi delegeler, Konya milletvekili olan iki kişinin seçimlerden önce kendilerine vaatlerde bulunduğunu belirterek "*fes, sarık ve Arap harflerinin*" yeniden kullanılmasını istemişlerdir. Uzun, "Milli Tesevüt Birliği", 769.

¹¹⁴ BCA 030-01-13-76-3, (17.3.1951)

¹¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, D. IX, C. 9, B.103, 295; Cumhuriyet, 24 Temmuz 1951; Zafer, 24 Temmuz 1951; Akşam, 24 Temmuz 1951.

¹¹⁶ Akşam 24 Temmuz 1951; Ulus, 25 Mayıs 1951.

tasarının Anayasayı koruyacağını iddia etmişlerdir. Ayrıca ülkede bu saldırılar yüzünden bozulan asayişin ancak böyle bir düzenlemeyle sağlanabileceğini, aksi takdirde ise nedenine bakılmaksızın, saldırganların cesaretinin artacağını, bunun sorumlusunun ise Meclis olacağını söyleyerek Atatürk'e duyulan sevginin de böylelikle gösterilebileceğini ve seçmenlerin/kamuoyunun istediğinin bu yönde olduğunu belirtmişlerdir.¹¹⁷

Kanunun TBMM'de kabul edilmesi basın tarafından heyecanla karşılanmıştır. Zafer gazetesi "Meclisin Dünkü Büyük İnkılâp Kararı" başlığını atarken aynı gazetenin yazarlarından Mümtaz Faik Fenik de, kanunun TBMM'de kabul edilmesinin, milletvekillerinin Atatürk'e ve onun eseri olan inkılabı nasıl bağlı olduklarını gösterdiğini ve inkılabı nasıl savduklarını ispatladığını belirtmiştir. Bundan sonra artık Türkiye'de irticaya karşı şiddetle karşı konulabileceğini ve irticaya asla meydan verilmeyeceğini ileri süren Fenik, bu kararı alan milletvekillerini de överek onların milletin gerçek temsilcisi olduklarını söylemiştir.¹¹⁸

Nadir Nadi ise öncelikle kanun tasarısının kabulü sırasında milletvekillerinin çıkarılacak olan bu kanunla, inkılâbın kazanımlarının korunacağını belirtmesinden duyduğu memnuniyeti dile getirerek kanunun kabulünü Türk inkılâbının zaferi olarak değerlendirmiştir.¹¹⁹ Ayrıca bu kanun sayesinde, biri kalem tutan diğeri ise çekiçle saldıranlar diye ikiye ayırdığı ve dini siyasete alet etmekle suçladığı kesimlerin de, dizginlenebileceğini belirtip, bazı yazarları da oldukça ağır şekilde tanımlayarak eleştirmiş ve bundan böyle inkılâba saldırıp, Atatürk'e küfredemeyeceklerini ileri sürmüştür.¹²⁰

Tasarının tümü üzerindeki görüşmelerin bitmesine karşın, Başkanlığa verilen çok sayıda önerge ile Anayasa Komisyonu raporunun tekrar incelenmesi için tasarının Adalet Komisyonuna gönderilmesi istenmiş, ancak bu defa tekrar Adalet Komisyonuna gönderilmesi kabul edilmemiştir.¹²¹

TBMM'nin 25 Temmuz 1951 tarihli görüşmelerinde ise maddeler üzerinde durulmuş, tek tek oylanarak kabul edilmiş¹²² ve yasa, 5816 sayılı "Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun" ismiyle 31 Temmuz 1951 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe konmuştur.¹²³

Beş maddeden oluşan kanuna göre, Atatürk'ün hatırasına alenen saldırıda bulunanların üç seneye, büst ve heykellerine saldıranların ise beş seneye kadar ağır hapse mahkûm edilebilmesi kararlaştırılmıştır.

Kanun metni şu şekildedir:

Madde 1 – Atatürk'ün hatırasına alenen hakaret eden veya söven kimse bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Atatürk'ü temsil eden heykel, büst ve abideleri veyahut Atatürk'ün kabrini tahrip eden, kıran, bozan veya kırleten kimseye bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezası verilir.

Yukarıdaki fıkralarda yazılı suçları işlemeye başkalarını teşvik eden kimse asıl fail gibi cezalandırılır.

Madde 2 – Birinci maddede yazılı suçlar; iki veya daha fazla kimseler tarafından toplu olarak veya umumi veya umuma açık mahallerde yahut basın vasıtasıyla işlenirse hükmolunacak ceza yarı nispetinde artırılır.

Birinci maddenin ikinci fıkrasında yazılı suçlar zor kullanılarak işlenir veya bu suretle işlenmesine teşebbüs olunursa verilecek ceza bir misli artırılır.

Madde 3 – Bu kanunda yazılı suçlardan dolayı Cumhuriyet savcılıklarınca re'sen takibat yapılır.

Madde 4 – Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 5 – Bu kanunu Adalet Bakanı yürütür."¹²⁴

Adalet Bakanlığı, resmi gazetede yayımlanmasının ardından, hiç zaman kaybetmeden, kanunu savcılıklara tebliğ etmiş ve tebliğinde, Atatürk heykel ve büstlerine karşı gerçekleştirilen saldırıların halk nezdinde yarattığı tepkiye

¹¹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, D. IX, C. 7, B.73, 252-268.

¹¹⁸ Zafer, 24 Temmuz 1951.

¹¹⁹ Nadir Nadi, "Kanun olan Tasarı", Cumhuriyet, 25 Temmuz 1951, 1.

¹²⁰ Bu konuda şunları söylemiştir: "Evvelki gün Mecliste ezici bir çoğunlukla kabul edilen kanun, şüphe yok ki çekiçten başka ifade vasıtası olmayan çember sakallıları sindirecek, bunların uluorta ve pervasızca icra'i luğbiyat etmelerine engel olacaktır. Ahlâk düşkününü kumarbazlar ve din simsarları da bundan böyle dergilerini aziz Atamıza küfür etmek için kullanamayacaklardır." Nadi, "Kanun Olan Tasarı", 1.

¹²¹ Milliyet 26 Temmuz 1951.

¹²² TBMM Tutanak Dergisi, D. IX, C. 9, B.104, 303-324.

¹²³ Zafer 26 Temmuz 1951; Akşam 26 Temmuz 1951.

¹²⁴ Resmi Gazete 31 Temmuz 1951, Sayı: 7872.

dikkat çekerek kanunun hassasiyetle ve dikkatle uygulanmasını, bu tür suçlarda hemen harekete geçilmesini istemiştir.¹²⁵

Tasarının kanunlaşması Zafer gazetesinde "İnkılâpları koruma yolunda Meclisin aldığı büyük karar" sürmanşetiyle verilmiştir.¹²⁶ Aynı gazetede "Hukuki Bahisler" başlığı altında konuya yönelik yorumda bulunan Faruk Erem¹²⁷ adında hukukçu bir akademisyen ise bu kanunun kabul edilmesiyle birlikte inkılapların artık korunabileceğini ve aydın kesimin içini sızlatan olayların artık yaşanmayacağını ümit edilebileceğini söyleyerek kanunun kabul edilmesinden önce işlenen suçlar cezasız mı kalacak? Şeklinde bir soru ortaya atmış ve cevabını da kendisi verip, hukukun geriye işletilemeyeceğini ve kanundan önce işlenen suçlardan dolayı kişilere bu kanuna dayanılarak ceza verilemeyeceğini belirtmiştir.¹²⁸

Akşam gazetesinde Şevket Rado, tasarının TBMM'de kanun olarak kabul edilmesini sevinçle karşılamış ve duygularını "Geç oldu ama temiz oldu" diye ifade etmiştir. Söz konusu kanuna, inkılâp karşıtı kişilerin eylemlerinin engellemesinde ve inkılâbın sürekliliğinin sağlanmasında önemli bir rol yükleyen Rado'ya göre kanun, hem o gün için hem de yarın için gereklidir. Bundan sonra inkılâplara karşı olanların, inkılâbın sembolü Atatürk'e saldırmaları durumunda Atatürk'ün kız kardeşinin dava açması beklenmeden savcılar hemen harekete geçebileceklerdir. Ayrıca kanunla, inkılâbın düşmanlarının cesaretinin kırıldığını ve inkılâbı ortadan kaldırmak arzularına da son verildiğini belirtmiştir. Öte yandan kendi anlatımıyla "Atatürk sevgisi kanunla yaşatılmaz. Atatürk'ün adını ceza tehdidiyle yaşar tutmak istiyorsak yazık bize!" diyerek kanun tasarısına karşı çıkanları da olumsuz şekilde anmış ve inkılâp karşıtı hareketlerde bulunanlar ile Atatürk'ün heykellerine saldıranların ceza almamalarının ülkede yarattığı huzursuzluğa dikkat çekmiştir.¹²⁹

Ali Naci Karacan da kanunun kabul edilmesini sevinçle karşılayanlardan biri olmuş ve sevincini Milliyetteki köşesinde "Allaha çok Şükür, Atatürk kanunu, bir hayli gürültüden sonra nihayet Meclisten çıkabildi." diyerek dile getirmiştir. Yazısında Atatürk'ten ve onun ülkeye yaptıklarından övgüyle söz eden Karacan, "Atatürk Kanununu Türk inkılâp, Türk terakki ve tealisini koruma kanunu addetmekte asla hata yoktur. Şimdi susacaklar, sinecekler, artık gündüz heykellere, büstlere saldırmayacaklar ve devlet, rejim, iktidar düşmanlığı için Atatürk'ü kullanamayacaklardır." diyerek kanunla aslında Atatürk üzerinden inkılâba saldıranların engelleneceğine dikkati çekmiştir. Ayrıca yazısında DP'nin de kanunla, kendisini inkılâba düşman parti yaftalamasından kurtaracağını söylemiştir.¹³⁰

5. Kanunun Kabulünden Günümüze Kadar Uygulanmasının Ortaya Çıkardığı Sonuçlar ve Kanuna Yönelik Değerlendirmeler

Milliyet gazetesindeki bir habere göre Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun 19 Haziran 1952 tarihinde ilk defa uygulanmış ve Kalecik'in Gölköyü okulunda bulunan Atatürk büstünü kirletmiş olan bir kişinin suçu sabit görülerek ağır ceza mahkemesi tarafından 10 ay hapsine karar verilmiştir.¹³¹ Ancak kanuna dayalı olarak açılan davalar 1952 yılı ile sınırlı kalmamıştır. Adalet Bakanlığı'na bağlı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü'nün web sitesinde yayımladığı Adli İstatistik verileri incelendiğinde 5816 sayılı Atatürk Hakkında İşlenen Suçlar Hakkında Kanun kapsamında halen dava açılıp, kişilerle ilgili işlem yapıldığını görmek mümkündür.¹³²

Kanunun çıkarılması her ne kadar o günün koşullarında toplumsal ve siyasi zorunluluğun ifadesi olarak görülebilirse de, kanun yürürlüğe girdiği ve uygulanmaya başlandığı ilk günden itibaren, Türkiye'nin gündemindeki yerini çoğu zaman korumuş ve bazen bazı kararların alınmasında belirleyici olmuştur. Bir örnek vermek gerekirse Anavatan Partisi (ANAP) 1984 yılında memurların tüm sicil cezalarının affını öngören yasa

¹²⁵ Akşam, 12 Ağustos 1951.

¹²⁶ Zafer, 26 Temmuz 1951; Akşam, 26 Temmuz 1951.

¹²⁷ **Faruk Erem**, 1913 doğumludur. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirdikten sonra Belçika'da burslu olarak hukuk doktorası yaptı. Türkiye Barolar Birliğinin (TBB) Kurucu Başkanı Faruk Erem, 11 Ağustos 1969'da Başkan olarak seçilince Cumhurbaşkanlığı Hukuk Müşavirliği görevinden ayrıldı. TBB Başkanlığı'nı 9 Ocak 1980 tarihine kadar devam ettirdi. 8 - 9 Ocak 1971'de Adana'da gerçekleştirilen 4. Barolar Birliği Genel Kurulunda "Avukatlık Meslek Kuralları"nın kabul edilmesini sağladı. Özellikle ceza hukuku, genel-özel hükümler, ceza usul hukuku, adam öldürme cürümleri üzerine çalışmalar yapan Prof. Dr. Faruk Erem, hukukçular için kaynak niteliğinde eserlere imza attı. *Bir Ceza Avukatının Anıları* adlı eseri büyük ilgi gördü, Ankara Sanat Tiyatrosunda sahnelendi. <https://www.turkiyehukuk.org/faruk-erem/> Erişim 27.02.2024.

¹²⁸ Zafer, 9 Ağustos 1951

¹²⁹ Akşam, 27 Temmuz 1951.

¹³⁰ Ali Naci Karacan, "Atatürk Kanunu", Milliyet, 27 Temmuz 1951, 1.

¹³¹ Milliyet, 19 Haziran 1952.

¹³² <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adl-istatistikler-yayin-arsivi>

teklifini TBMM'ye sunarken,¹³³ Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) de 1986 yılında genel af önerisinde bulunurken Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanununu kapsam dışında tutarak affa girmeyen suçlar arasında saymışlardır.¹³⁴ Günümüzden bazı örnekler vermek gerekirse internet erişiminin engellenmesinde,¹³⁵ Radyo Televizyon Üst Kurulu'nun (RTÜK) denetim işlevini yürütmesinde; Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri'nden çıkarma cezasının verilmesinde¹³⁶ bu kanunun ihlali bir neden olarak belirtilmiştir.

Öte yandan gazetelerde ve sosyal medyada konuyla ilgili olarak çıkan haberler incelendiğinde, Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun'un uygulama sahasının, çıkarılması sırasında da dile getirildiği gibi, sadece Atatürk'ün heykel, büst, fotoğraf ve resimlerine yapılan saldırıların soruşturulması ve cezalandırılmasıyla sınırlı kalmadığı, Kanun'un Atatürk ve inkılâba yönelik aleyhteki beyanlar hakkında soruşturma açmak için de kullanıldığı görülmektedir. Bu nedenle de Kanun'un uygulanması sırasında bazen maksadın aşıldığı ve özellikle de ifade özgürlüğünün kısıtlandığı ileri sürülerek kanunun suiistimale açık olduğundan sıkça şikâyet edilmiştir. Nitekim kanun tasarısı olarak gündeme geldiği ilk andan itibaren, kanunla ilgili en büyük endişelerden birisi de ifade özgürlüğünü kısıtlayacağı yönünde olmuştur. Bu konuyla ilgili olarak sosyal medyada yapılacak çok kısa bir arama neticesinde, siyasi yelpazenin neresinde olursa olsun çok sayıda kişi, aydın ve siyasetçinin yanı sıra kamuoyunda Atatürkçü olarak bilinenler hakkında bile bu kanuna dayanılarak dava açıldığına rastlamak mümkündür.¹³⁷ Bu konuda örnek olması açısından, bir sivil toplum kuruluşu olan Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) Dokümantasyon Merkezi tarafından hazırlanmış ve sadece 1992 yılı içinde yaşanan ya da tanık olunan insan hakları ihlallerini ele alan raporda, bu kanun nedeniyle haklarında dava açılan ve ceza alan kişilerin isimlerine rastlanmıştır.¹³⁸

Kanun'un bu yönüyle ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi'ne¹³⁹ veya Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) müracaat edenler de olmuştur. Bunlardan birisinde, AİHM Türkiye'de bu kanuna dayanılarak verilen bir cezayı bozmuş ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinde güvence altına alınan ifade özgürlüğü hakkının hukuka aykırı şekilde kısıtlandığına hükmetmiştir.¹⁴⁰ Ayrıca Kanun, AB'nin 2004, 2009, 2010, 2011 ve 2020 tarihli Türkiye İlerleme Raporu/Türkiye Raporu¹⁴¹ adını taşıyan metinlerinde de kendine yer bulmuş ve raporlarda kanunun, Türkiye'de ifade özgürlüğünün ve vatandaşların bilgiye erişim hakkının kısıtlaması için kullanıldığı belirtilmiştir.¹⁴²

Aynı konuyla ilgili olarak sosyal medyada yer alan bazı yazılarda da, kanunun "hukuk tekniği yönünden hatalı, çok elâstikî ve keyfî yorumlara açık olduğu" belirtilerek bundan dolayı kanunun ifade özgürlüğünü kısıtladığı vurgulanmış ve kamuoyunda sanıldığı aksine, bu kanunun uygulandığı, bundan dolayı sadece fikirlerini açıkladıkları için birçok kişinin mağdur olduğu belirtilerek örnekler de verilmiştir.¹⁴³

Kanunun kaldırılmasını savunan hukukçu ve akademisyen Emir Kaya, bu kanunun hukuki açıdan ifade özgürlüğü başta olmak üzere, insan haklarının özüne aykırı olduğunu ifade ederek kanunun, Atatürk'ün halk nezdinde kuşkulu bir makamı olduğu anlamına geldiği için "Atatürk'e saygı görünömlü bir hakaret" anlamı taşıdığını belirtmiştir. 5816 sayılı kanunu dogmalaşma sürecinin ürünü olarak da değerlendiren Kaya, Atatürk'e yapılacak hakaretin asla kabul edilemeyeceğini ancak serbest şekilde tartışılabilmesi gerektiğini de söylemiştir.¹⁴⁴ Kanunun kaldırılmasını ısrarla savunan Kaya, doğacak boşluğu gidermek için bir çözüm yolu da önermiş ve Türk Ceza Kanunu'nun "kişinin hatırasına hakaret" başlıklı maddesi üzerinde düzenlemeler yapılabileceğini, ayrıca

¹³³ Milliyet, 24 Ağustos 1984

¹³⁴ Milliyet, 2 Şubat 1986.

¹³⁵ Yunus Özkaya, "5651 Sayılı Kanun Kapsamında Suç İşlenmesinin Önlenmesi Amacıyla İnternet Erişiminin Engellenmesi", Bilişim Hukuku Dergisi, 4, 1 (Haziran 2022), 100-101.

¹³⁶ <https://www.aile.gov.tr/eyhgm/mevzuat/ulusal-mevzuat/yonetmelikler/huzurevleri-ile-huzurevi-yasli-bakim-ve-rehabilitasyon-merkezleri-yonetmeligi/> Erişim 03.03.2024.

¹³⁷ Cumhuriyet, 24 Aralık 1991; Cumhuriyet 24 Aralık 1993.

¹³⁸ *Örneklerle Türkiye İnsan Hakları Raporu 1992*, Ankara: Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları (2), 1993.

¹³⁹ <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2019/24225> Erişim 05.03.2024.

¹⁴⁰ <https://bianet.org/haber/ataturk-e-hakaret-cezasi-veren-turkiye-aihm-de-mahkum-165532> Erişim 03.03.2024.

¹⁴¹ Söz konusu raporlar 2016 yılına kadar "İlerleme Raporu", sonrasında ise "Ülke Raporu" olarak adlandırılmıştır. https://www.ab.gov.tr/ilerleme-raporlari_46224.html Erişim 04.03.2024.

¹⁴² https://www.ab.gov.tr/ilerleme-raporlari_46224.html Erişim 30.02.2024.

¹⁴³ <https://www.yorungedergi.com/2020/07/5816-sayili-kanun-artik-kaldirilmalidir/> Erişim 29.08.2023.

¹⁴⁴ Emir Kaya, "Atatürk'ü Koruma Kanunu Niçin İlgâ Edilmeli", https://www.academia.edu/44467562/Ataturku_Koruma_Kanunu_Nicun_ilga_Edilmeli, Erişim 27.02.2024, 1-2.

"Cumhurbaşkanına hakaret" başlıklı 299. maddeye "geçmiş cumhurbaşkanları" ibaresinin eklenmesiyle sorunun çözülebileceğini belirtmiştir.¹⁴⁵

Yine bir hukukçu ve konuyla ilgili çalışması bulunan Selçuk Koca da kanunun ifade özgürlüğünü kısıtladığını ve bundan dolayı çok sayıda kişi hakkında dava açılıp, mahkûmiyet kararı verildiğini söyleyerek kanunu, "Türk hukuk sisteminde 1951'den beri duran bir kara leke" olarak nitelendirmiş ve acilen yürürlükten kaldırılmasının zorunluluğuna işaret etmiştir.¹⁴⁶

Kanun'a yönelik olumsuz bakış açılarının içinde sadece ifade özgürlüğünün kısıtlanması yoktur, bu uygulamanın "samimiyetten uzak" ve DP'nin "şekilci/biçimsel Atatürkçülük" uygulamalarından birisi olduğu düşüncesinde olanlar da vardır. Toplum bilimci, Cumhuriyet gazetesi yazarı ve aynı zamanda Atatürkçü kimliğiyle de bilinen Emre Kongar, 26 Şubat 2024 tarihinde kendi sitesinde yer verdiği bir yazısında, kanununun çıkarılmasını samimiyetten yoksunluk, Atatürk'ün ve Atatürkçülüğün yozlaştırılması olarak değerlendirip, yasaya karşı olumsuz görüş bildirmiştir.¹⁴⁷ Tarihçi Şerafettin Turan da her ne kadar kanunun kaldırılıp, kaldırılmaması konusunda kesin görüş bildirmemişse de, kanunun, inkılâbı değil, sadece "Atatürk'ü salt bir simge" olarak korumak amacıyla DP döneminde alınan bazı önlemlerden birisi olarak değerlendirmiştir.¹⁴⁸ Hukukçu Cem Eroğul ise kanunu, DP'nin "Atatürk'ün dış görünüşüne" dokunulmazlık veren, ancak "Atatürk'ün ruhunun yaşatılmasıyla" ilgisi olmayan bir düzenleme olarak görmüştür.¹⁴⁹

Tüm bu farklı yaklaşımlar arasında, sosyal medyadan da görülebileceği üzere, özellikle son zamanlarda kanun üzerine yapılan tartışmalarda en dikkat çeken husus, konunun gündelik siyasetin parçası haline getirilerek iktidar partisi yanlıları ile karşıtları arasında, içerik olarak son derece zayıf bir polemige dönüştürülmüş olmasıdır.¹⁵⁰ Oysa kanunun tasarı olarak ilk gündeme geldiği sırada dahi, başta milletvekilleri olmak üzere, çok sayıda kişi konuya çoğunlukla partiler üstü anlayışla yaklaşmasını bilmişler ve konuyu hukuk devleti, demokrasi, insan hakları, ifade özgürlüğü vb. kavramlar üzerinden tartışmışlardır. Nitekim kanunu hazırlayan ve kabulünü isteyen iktidar partisinin milletvekilleri arasında azımsanmayacak sayıda kanuna muhalif olanlar olduğu gibi, muhalif milletvekilleri arasında da azımsanmayacak sayıda kanunun kabul edilmesi gerektiğini savunanlar olmuş, mensubu buldukları partileri konunun dışında tutmuşlardır.

Sonuç

Kabul edilmesi sürecinde TBMM'de sert tartışmalara yol açan, kanuna kabul oyu veren milletvekillerinin bile böyle bir kanuna gerçekten ihtiyaç duyulup, duyulmadığı konusunda tereddüt içinde oldukları izlenimi yaratan Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun, halen yürürlükte olup, gündeme geldiği ilk günden itibaren sürekli eleştirilerin odağında yer almıştır.

Kanununun çıkarılmasının birden fazla nedeni olmalıdır. Bir kere kanunun DP tarafından ülke gündemine sokulduğu yıllarda Atatürk'ün heykel, büst ve fotoğraflarına yapılan saldırıların önlenmek istenmesi ve böylelikle toplumdaki huzursuzluğun giderilmesi gibi bir amaç güdülmüştür. Bununla birlikte birçok milletvekili ve gazeteci, yapılan saldırıların doğrudan doğruya inkılâba karşı yapıldığı düşüncesine de sahiptir. Bu nedenle, kanun çıkarılırken her ne kadar adında Atatürk ismi doğrudan geçiyor ve Atatürk'ü Koruma Kanunu olarak anılıyorsa da aslında bu kanunla inkılâbın kazanımlarının korunacağına inanılmıştır. Bu durumu, kanun tasarısının görüşülmesi sırasında gerek basında yer alan haber ve yorumlarda gerekse TBMM'deki milletvekillerinin yaptıkları konuşmalarda sık kullandıkları kavram, kelime ve kelime gruplarından görebilmek mümkündür.¹⁵¹ Kanunun lehinde ya da aleyhinde olsun, hepsinin kendilerince farklı nedenlerle de olsa, büyük bir kaygı içinde oldukları; saldırılardan ciddi manada rahatsızlık duydukları; bunları yapanları şiddetle kınadıkları ve bu kişileri tanımlamalarından hareketle, bunların akıl sağlığından emin olmadıkları, bunları aşağıladıkları; ancak ülkenin bütünlüğü, rejim ve inkılâbın kazanımları konusunda bir o kadar da tehdit unsuru olarak gördükleri ve bundan dolayı da derin endişeye kapıldıkları söylenebilir. Ayrıca milletvekillerinin hukuk devleti, demokrasi, insan hakları

¹⁴⁵ Emir Kaya, "Atatürk'ü Koruma Kanunu Niçin İlga Edilmeli", 3-4.

¹⁴⁶ Koca, "Atatürk'ü Koruma Kanunu", 330.

¹⁴⁷ https://www.kongar.org/aydinlanma/2004/443_Ataturkculugu_Kim_Yozlastirdi.php Erişim 03.03.2024.

¹⁴⁸ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 35, 50-58.

¹⁴⁹ Eroğul, *Demokrat Parti ve İdeolojisi*, 129.

¹⁵⁰ <https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/sosyal-medya-tepki-cekken-kampanya-5953934/> Erişim 29.08.2023;

<https://www.toplumsal.com.tr/ayasofya-tamam-gericiler-gozunu-5816ya-dikti-erdogan-bu-kanunu-kaldirdim-desin-artik> Erişim 29.08.2023;

<https://www.yeniakit.com.tr/haber/laiikci-yobazlarin-zulum-sopasi-5816> Erişim 27.02.2024.

¹⁵¹ Bkz. **Ek 1**

gibi kavramlara bağı kalmak konusunda da son derece hassasiyet gösterdikleri ve konunun Atatürk'le ilgisi olmasına karşın bu kavramlarla örtüşmeyecek karar almaktan sonuna kadar kaçındıkları ve kanunun beklenen olumlu sonuçlarının yanı sıra, ileride bu kavramlara aykırı olabilecek, olumsuz sonuçların da ortaya çıkabileceğine yönelik bir tasaya kapıldıkları açıkça ortadadır.

Kanunun çıkarılmasındaki bir başka etken de, iktidar partisi konumundaki DP'nin, kendisine karşı yöneltilen Atatürk ve inkılâp karşıtlığı suçlamalarından kurtulmak ve Atatürk'ü, CHP'den daha fazla sahiplendiğini göstererek onun toplum nazarındaki saygınlığından partisi lehine yararlanmak olmuştur.

Atatürk'ün Türk toplumu nezdindeki manevi şahsiyetini korumak için toplumsal ve siyasi bazı zorunlulukların/hesapların sonucunda çıkarılan 5816 sayılı Kanun'a dayanılarak yıllar içinde, içlerinde akademisyen, yazar ve gazetecinin de olduğu, çok sayıda kişi yargılanmıştır. Bu nedenle Kanun, hangi nedenle çıkarılırsa çıkarılsın, demokrasi, hukuk devleti ve ifade özgürlüğü gibi kavramlar göz önüne alınarak değerlendirildiğinde, zaman içinde hem devlet olarak Türkiye'nin hem de Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı birçok insanın başını ağrıtan bir konu haline gelmiştir. Aslında kanun daha tasarı halindeyken, kanundan kaynaklı olarak ileride bu tür sorunların yaşanacağına dair öngöründe bulunulmuş ve sırf bu nedenden dolayı kanuna itiraz edilmişti. Maalesef yaşananlara bakıldığında, zamanın bu kişileri haklı çıkardığı görülmektedir.

Peki, konu diğer bir açıdan, bu kanunla Atatürk'e ve inkılâba karşı yapılan saldırıların önlenip, her ikisinin de korunacağına yönelik beklenti açısından, değerlendirildiğinde ne söylenebilir? Yine o günden bu güne kadar yaşananlar şunu açıkça göstermiştir ki, bu konuda hiçbir şey değişmemiştir. "Atatürk'e Saldırmanın Dayanılmaz Hafifliği" adıyla ve benzer içerikte kitapların yazıldığı bir ülkede, hiç kimse bu kanun sayesinde, Atatürk'e ve inkılâba yönelik eleştiri ya da fikir özgürlüğünün sınırlarını aşarak hakaret boyutuna ulaşan ve tarihsel gerçekliklerden tamamen kopuk açıklamaların yapılmadığını söyleyemez.

Diğer yandan toplumda Atatürk'e ve inkılâbın kazanımlarına karşı duyulan hassasiyette de bir değişiklik olmamıştır. 1988 yılında yas uygulamasının kaldırılmasına karşın, her yıl 10 Kasım'da, toplumun hemen her kesiminden milyonlarca insanın onu hiç görmedikleri halde ve herhangi bir yönlendirme olmadan, Mustafa Kemal Atatürk'e karşı minnet ve vefa hislerini göstermeye devam etmekte oluşu bu konuda verilebilecek en somut örneklerden birisi olsa gerek. Bu örnek olay, Atatürk'ün toplum tarafından ne denli benimsendiğini ve toplum nezdinde nasıl saygın ve kalıcı bir değer haline geldiğini göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Hiç kuşku yok ki gündeme geldiği günden itibaren konuya yönelik yaklaşımların her birisi kendi içinde bir gerçeklik payına sahiptir. Daha doğrusu bu konuya yaklaşımda tek bir ortak noktanın bulunmasının zor olduğunun vurgulanmasında yarar vardır. Bununla birlikte toplum içinde Atatürk'e ve inkılâba yönelik olumlu ya da olumsuz yaklaşım ve davranışların sergilemesinde, çok büyük bir olasılıkla toplumun önemli bir kesiminin varlığından haberinin dahi olmadığı, bu kanunun belirleyici bir etkisi yoktur. Bu tür olaylar, iç ve dış koşullara göre, kimi zaman artış gösterirken kimi zaman ise durağan kalmıştır. Ancak hiç değişmeyen bir gerçek olarak söylemek gerekirse, her ikisi de hiçbir zaman tamamen yok olmamıştır. Kısaca, ne bu kanun nedeniyle Atatürk ve inkılâp daha çok sevilmiştir, ne de bu kanun nedeniyle Atatürk'e ve inkılâba yönelik yapılan saldırılar durmuştur. Bu arada hakareti cezalandırma zorunluluğu ile fikri temeldeki eleştiriye olağan karşılama gereği arasında bir denge kurma zorunluluğu da geçerliliğini halen korumaktadır.

Finansal Destek ve Teşekkür/Grant Support and Acknowledgement	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.
Çıkar Çatışması/Conflict of Interest	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir. / The author has no conflict of interest to declare.

KAYNAKÇA**Arşivler**

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Resmi Yayınlar

Resmi Gazete

TMMM Tutanak Dergisi

Telif Eserler

Ahmad, Feroz. "Türkiye'nin Cumhuriyet Dönemi Siyasal Gelişmeleri", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, 7, İstanbul: İletişim Yayınları, b.t.y., 1991-1998.

Ahmad, Feroz. *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*. Türkçesi: Ahmet Fethi, 2. Baskı, İstanbul: Hil Yayın, 1996.

Akbaş, Rahmi. *Mareşal Fevzi Çakmak 1876-1950*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2008.

Albayrak, Mustafa. *Türk Siyasal Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*. Ankara: Phoenix Yayınları, 2004.

Alçora, Engin. *Türkiye'de Siyasal Parti Propagandası (1946-1960)*. İstanbul: SAV Sosyal Araştırmalar Vakfı, 2015.

Apaydın, Burhan. "Atatürk Kanunu ve Hükûmet", *Zafer*, 12 Mayıs 1951.

Apaydın, Burhan. "Rejim düşmanlarına serbestçe at oynatacak bir saha açamayız. Atatürk kanunu kabul edilmelidir", *Zafer*, 7 Mayıs 1951.

Atay, Falih Rıfki. "Bir Kanun", *Cumhuriyet*, 3 Haziran 1951.

Atılğan, Gökhan. "1950-1960 Tarımsal Kapitalizmin Sancağı Altında", *Osmanlıdan Günümüze Türkiye'de Siyasal Hayat*. İstanbul: Yordam Kitap, 2015: 387-514.

Baban, Cihat. *Politika Galerisi: Büstler ve Portreler*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1970.

Barutçu, Faik Ahmet. *Siyasî Anılar 1939-1954*. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1977.

Cahit Kayra, *38 Kuşağı Anılar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2002.

Çavdar, Tevfik. "Demokrat Parti", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, 8, İstanbul: İletişim Yayınları, b.t.y., 2060-2075.

Çetinkaya, Selma Gökürk. "İkinci Menderes Hükümeti Dönemi", *Kuruluşundan Darbeye Demokrat Parti (1946-1960)*, C.1, Editörler: Dilşen İnce Erdoğan-İsmail Hakkı Demircioğlu-Serpil Seda Şimşek, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2021: 493-622.

Demokrat Parti Trabzon Milletvekili Selahattin Karayavuz'un Üç Devre Işık Tutan Anıları, Hazırlayan: Zehra Arslan, Ankara: AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2020.

Erim, Nihat. "Atatürk Kanunu?", *Ulus*, 27 Nisan 1951.

Erim, Nihat. "Atatürk mü, Eserleri mi?", *Ulus*, 22 Nisan 1951.

Erim, Nihat. "Atatürk Tenkid Edilmeli midir?", *Ulus*, 7 Mayıs 1951.

Erim, Nihat. "İnkılâp Düşmanlığı", *Ulus*, 13 Mayıs 1951.

Erman, Sahir. "Atatürk Tasarısı Münasebetile", *Cumhuriyet*, 1 Mayıs 1951.

Eroğul, Cem. *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, 3. Baskı, Ankara: İmge Yayınları, 1998.

Ertem, Barış. "Atatürk'ü Koruma Kanunu'un Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Tartışılması", *Turkish Studies*, 8, 5, (2013): 261-278.

Fenik, Mümtaz Faik. "Atatürk ve milli vicdan", *Zafer*, 30 Mayıs 1951.

Fenik, Mümtaz Faik. "Atatürk'e küfretmek hürriyeti mi?", *Zafer*, 5 Mayıs 1951.

Fenik, Mümtaz Faik. "Kimden cesaret alıyoruz", *Zafer*, 9 Mayıs 1951.

Fenik, Mümtaz Faik. "Milletçe Beklenen Kanun", *Zafer*, 15 Nisan 1951.

Fenik, Mümtaz Faik. "O, bizden imtiyaz değil rahmet bekliyor", *Zafer*, 7 Mayıs 1951.

Gevgilili, Ali. *Yükseliş ve Düşüş*, 2. Basım, İstanbul: Bağlam Yayınları, 1987.

İlyas, Ahmet. "İktidar Muhalefet İlişkinine Bir Örnek: Atatürk'ü Koruma Kanunu", *Turkish Studies*, 8, 7, (2013): 223-235.

- Karacan, Ali Naci. "Atatürk hakkındaki kanun tasarısı", *Milliyet*, 19 Nisan 1951.
- Karacan, Ali Naci. "Atatürk Kanunu ve Bazı Milletvekilleri", *Milliyet*, 6 Mayıs 1951.
- Karacan, Ali Naci. "Atatürk Kanunu", *Milliyet*, 27 Temmuz 1951.
- Kırçak, Çağlar. *Türkiye'de Gericilik 1950-1990*, Ankara: İmge Kitabevi, 1993.
- Koca, Selçuk. "Atatürk'ü Koruma Kanunu", Türkiye'nin 1950'li Yılları. Haz. Mete Kaan Kaynar, İstanbul: İletişim Yayınları, 2015: 321-330.
- Kongar, Emre. *21. Yüzyılda Türkiye*. 11. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1998.
- Nadi, Nadir. "Atatürk İçin Kanun", *Cumhuriyet*, 10 Kasım 1949, 1.
- Nadi, Nadir. "Atatürk Kanunu", *Cumhuriyet*, 17 Temmuz 1951.
- Nadi, Nadir. "Kanun olan Tasarı", *Cumhuriyet*, 25 Temmuz 1951.
- Örneklerle Türkiye İnsan Hakları Raporu 1992*. Ankara: Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları (2), 1993.
- Öymen, Altan. *Öfkeli Yıllar*. 5. Baskı, İstanbul: Doğan Kitap, 2009.
- Özkaya, Yunus. "5651 Sayılı Kanun Kapsamında Suç İşlenmesinin Önlenmesi Amacıyla İnternet Erişiminin Engellenmesi", *Bilişim Hukuku Dergisi*, 4, 1 (Haziran 2022): 81-141.
- Soysal, İlhami. "Mezheler/Tarikatlar, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, 5, İstanbul: İletişim Yayınları, b.t.y., 1364-1374.
- Tanel, Demirel. *Türkiye'nin Uzun 10 Yılı Demokrat Parti İktidarı Ve 27 Mayıs Darbesi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011.
- Temizyürek, Fahri - Fatma Dinçer, "Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihinde Önemli Bir İsim: Kâzım Nami Duru", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi (CTAD)*, 10, 19 (Bahar 2014): 173-193.
- Toker, Metin. *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973, DP'nin Altın Yılları 1950-1954*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1990.
- Tunaya, Tarık Zafer. *İslamcılık Akımı*. b.y.y.: Simavi Yayınları, 1991.
- Turan, Şerafettin. *Türk Devrim Tarihi*. 4. Kitap İkinci Bölüm, Ankara: Bilgi Yayınları, 1999
- Unat, Kadri. *Durmamalım Düşeriz! İktidardan Muhalefete CHP'nin Seçim Propagandaları*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2016.
- Uzun, Hakan. "Komünizm, Irkçılık ve İrtica İle Mücadele: Milli Tesevüt Birliği, Kuruluşu ve Faaliyetleri," *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 20, 41 (2020): 763-797.
- Uzun, Hakan. "1951 Yılında, Kırşehir'de Atatürk Büstüne Yapılan Saldırı ve Tepkiler", *CTAD, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 4, 8 (2008): 187-203.
- Ünder, Hasan. "Atatürk İmgesinin Siyasal Yaşamdaki Rolü", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Kemalizm*, 7, İstanbul: İletişim Yayınları, 2001: 138-155.
- Yalçın, Hüseyin Cahit. "Atatürk Kanunu", *Ulus*, 17 Nisan 1951.
- Yalçın, Hüseyin Cahit. "Atatürk'ün Eseri", *Ulus* 7 Mayıs 1951.
- Yalçın, Hüseyin Cahit. "Hükümet ve Atatürk Kanunu", *Ulus*, 21 Nisan 1951.
- Yalçın, Hüseyin Cahit. "İrtica ve Adnan Menderes", *Ulus*, 22 Mart 1951.
- Yalman, Ahmet Emin. "Rejim Tesevüdü", *Vatan*, 5 Nisan 1951.
- Yalman, Ahmet Emin. "Atatürk Devr-i Sabık-ı", *Vatan*, 3 Nisan 1951.
- Yalman, Ahmet Emin. "Vicdanlara hürriyet", *Vatan*, 6 Mayıs 1951.
- Yalman, Ahmet Emin. Atatürk Kanununun Mânası, *Vatan*, 19 Nisan 1951.
- Yalman, Ahmet Emin. *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*. C. III, İstanbul: Rey Yayınları, 1970.
- Yiğit, Hilal İşçi. *İnönü Döneminde Atatürk İmajı*. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2015.
- Zürcher, Eric Jan. "Baba, Başöğretmen Ve Kahraman: Türkiye'de Atatürk Kültü", *Meşrutiyetten Cumhuriyet'e Tarih, Toplum ve Siyaset*. Çeviren: Turgay Sivrikaya, İstanbul: İletişim Yayınları, 2024: 291-299.

Sürelî Yayınlar

Akşam

Cumhuriyet

Hürriyet

Milliyet

Ulus

Vatan

Zafer

İnternet Kaynakları

https://www.ab.gov.tr/ilerleme-raporlari_46224.html Erişim 30.02.2024.

<https://www.turkiyehukuk.org/faruk-erem/> Erişim 27.02.2024.

<https://www.aile.gov.tr/eyhgm/mevzuat/ulusal-mevzuat/yonetmelikler/huzurevleri-ile-huzurevi-yasli-bakim-ve-rehabilitasyon-merkezleri-yonetmeligi/> Erişim 03.03.2024.

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2019/24225> Erişim 05.03.2024.

<https://bianet.org/haber/ataturk-e-hakaret-cezasi-veren-turkiye-aihm-de-mahkum-165532> Erişim 03.03.2024.

https://www.ab.gov.tr/ilerleme-raporlari_46224.html Erişim 04.03.2024.

https://www.ab.gov.tr/ilerleme-raporlari_46224.html Erişim 30.02.2024.

<https://www.yorungedergi.com/2020/07/5816-sayili-kanun-artik-kaldirilmalidir/> Erişim 29.08.2023.

Emir Kaya, "Atatürk'ü Koruma Kanunu Niçin İlga Edilmeli",

https://www.academia.edu/44467562/Atatürkü_Koruma_Kanunu_Niçin_ilga_Edilmeli, Erişim 27.02.2024, 1-2.

https://www.kongar.org/aydinlanma/2004/443_Ataturkculugu_Kim_Yozlastirdi.php Erişim 03.03.2024.

<https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/sosyal-medyada-tepki-cekken-kampanya-5953934/> Erişim 29.08.2023.

<https://www.toplumsal.com.tr/ayasofya-tamam-gericiler-gozunu-5816ya-dikti-erdogan-bu-kanunu-kaldirdim-desin-artik> Erişim 29.08.2023.

<https://www.yeniakit.com.tr/haber/laikci-yobazlarin-zulum-sopasi-5816> Erişim 27.02.2024.

<https://adlisicil.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adl-istatistikler-yayin-arsivi> Erişim 19.03.2024.

EKLER

EK-1. Sık Kullanılan Kavram, Kelime ve Kelime Grupları

- Atatürk
- Birlik
- Tesanüd
- Milli varlık
- Milli tesanüd
- Milli şuur
- Muhafaza
- Huzur
- Rejim
- Rejim tesanüdü
- Rejimi korumak
- Atatürk inkılâplarını korumak
- İnkılâp/inkılâplar
- inkılâp ve rejimi tehdit eden
- inkılâp düşmanlığı
- İrtica
- Moskofluk
- Komünizm
- Nazi taklitçiliği
- Dinde yobazlık
- Anarşi
- Münakaşa
- Huzursuzluk
- Bozgunculuk
- Tecavüz
- Mürteci
- Mürailik/riyakârlık
- Kötü niyetli kişiler
- İrtica
- Yobazlık
- Mürteci
- Taassup
- Meczip
- Serseri
- Melun
- Mütecaviz
- Saygısızlık
- Haydut
- Hürriyet
- Vicdan hürriyeti
- Söz ve fikir hürriyeti
- Hukuk
- Hukuk prensipleri
- Laiklik
- Demokrasi
- Cumhuriyet
- Terakki
- Teceddüt
- Antidemokratik
- Ceza
- Ceza Kanunu
- Anayasa
- Kanun
- İfade özgürlüğü
- Şahıs kanunu değil, inkılâp kanunudur
- Atatürk bir semboldür, inkılâbın sembolüdür
- Putlaştırmak
- İmtiyaz
- Bir şahıs için bir kanun çıkarmak doğru değildir
- Atatürk'ü putlaştırmak inkılâpları müstehase haline getirmektir
- Başarılar bir şahsa bağlanamaz
- Kanun zoruyla sevdirmek